

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

”EIHÄN TÄSSÄ MAAILMASSA MILLÄÄN MUULLA OOKKAAN MERKITYSTÄ KU NIIL- LÄ KOHTAAMISILLA”

Vankilasta vapautuneiden kokemuksia arjen kohtaami-
sista vapautumisen jälkeen

Emilia Kemppainen

Wilma Puputti

Opinnäytetyö
Toukokuu 2017
Sosiaalialan koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

KEMPPAINEN, EMILIA & PUPUTTI, WILMA:

”Eihän tässä maailmassa millään muulla ookkaan merkitystä ku niillä kohtaamisilla”
Vankilasta vapautuneiden kokemuksia arjen kohtaamisista vapautumisen jälkeen

Opinnäytetyö 67 sivua, joista liitteitä 6 sivua
Toukokuu 2017

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa KRIS-Tampere ry:n toiminnassa mukana olevien vankilasta vapautuneiden kokemuksia kohtaamisista arjessa. Tavoitteena oli lisätä tietoa vapautuneiden vankien kanssa työskentelemisestä sekä kohtaamisesta sosiaalialan opiskelijoiden ja työntekijöiden keskuudessa. Opinnäytetyön avulla haluttiin saada vankilasta vapautuneiden omaa ääntä enemmän kuuluviin sekä kehittää heidän kanssaan tehtävää työtä. Tavoitteena oli herättää yhteiskunnassamme vallitseviin rakenteisiin kohdistuvaa keskustelua ja kriittistä ajattelua. Tutkimustehtävänä oli selvittää, millaisia kokemuksia KRIS-Tampere ry:n toiminnassa olevilla vankilasta vapautuneilla on kohtaamisista heidän arjessaan vankilasta vapautumisen jälkeen.

Tutkimuksen kohderyhmänä oli vankilasta vapautuneet. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena teemahaastattelua käyttäen. Aineisto koostui kuuden vankilasta vapautuneen kokemuksista. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin sanatarkasti. Aineiston analyysissa käytettiin teoria- ja aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Opinnäytetyön keskeisimpänä tuloksena voidaan pitää sitä, että kohtaamisessa syntyville kokemuksilla on suurta merkitystä vankilasta vapautuneen arjessa. Hyvät kohtaamiset koettiin voimaannuttavina, kun taas huonot kohtaamiset koettiin voimavaroja kuluttavina. Erityisesti KRIS-Tampere ry:n kanssa tapahtuvat kohtaamiset koettiin voimaannuttavina.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että kohtaamiset olivat erilaisia suurimmalla osalla haastateltavista ennen vankilaa ja vankilasta vapautumisen jälkeen. Vankilasta vapautuneet kokivat kohtaamisen kokemuksen syntymisessä tärkeäksi samankaltaisuuden. Kohtaamisissa, joissa syntyy kokemus samankaltaisuudesta, koetaan aitoa ymmärrystä. Se luo toivoa ja motivaatiota omaan elämänmuutokseen. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta myös, että kohtaamiset vaikuttavat vankilasta vapautuneiden jokapäiväiseen arkeen ja hyvinvointiin.

Asiasanat: vankilasta vapautunut, kohtaaminen, arki, KRIS, sosiaalihuolto

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

KEMPPAINEN, EMILIA & PUPUTTI, WILMA

“There Is Nothing Else that Matters than Encounters”

The Experiences of Released Prisoners about Encounters of Everyday Life after They Have Been Released from Prison

Bachelor's thesis 67 pages, appendices 6 pages

May 2017

The purpose of this thesis was to survey the experiences of released prisoners about encounters of everyday life after they have been released from prison. The objection was to get more information about working with released prisoners and about encounters.

The study was qualitative in nature, and based on theme interviews of six released prisoners. Interviews were recorded and the collected data were transcribed word by word. The data were analyzed through content analysis.

Results showed that encounters have major meaning in everyday-life of released prisoners. The positive encounters were experienced empowered and the negative encounters were experienced exhausted. Especially encounters with KRIS-Tampere ry were experienced empowered.

It was found that encounters were different before prison and after released from prison. Interviewee experienced that similarity is really important in encounters between people. Similarity brings about real understanding. One of the most significant targets for development was that encounters have an effect to everyday life and wellbeing of released prisoners.

Key words: released prisoner, encounter, everyday-life, KRIS, social welfare

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	7
2	VANKILASTA VAPAUTUMINEN SUOMESSA.....	10
2.1	Vankilasta vapautuminen.....	10
2.2	KRIS-Tampere ry vapautuneiden vankien tukena.....	12
3	ARKI.....	14
3.1	Arjen määritelmä.....	14
3.2	Vankilasta vapautuneen arki.....	16
3.2.1	Arki työelämässä.....	17
3.2.2	Arki parisuhteessa.....	18
3.2.3	Arki vanhemmuudessa.....	18
4	KOHTAAMINEN.....	20
4.1	Kohtaaminen arjessa.....	20
4.2	Kohtaaminen parisuhteessa.....	22
4.3	Kohtaaminen vanhemman ja lapsen välillä.....	23
4.4	Kohtaamiset sosiaalihuollon työntekijän ja vankilasta vapautuneen välillä.....	25
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	28
5.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite.....	28
5.2	Tutkimuksen tutkimustehtävä ja –kysymykset.....	28
5.3	Tutkimusote.....	29
5.4	Tutkimuksen kohderyhmä ja tutkimusmenetelmä.....	30
5.5	Tutkimuksen analysointi.....	32
6	TUTKIMUSTULOKSET.....	35
6.1	Vapautuneiden kohtaamisen kokemukset lähipiirissä.....	35
6.1.1	Vapautuneen ja hänen vanhempiansa kohtaaminen läsnä arjessa.....	37
6.1.2	Huonon ja hyvän kohtaamisen kokemukset osana parisuhdetta.....	38
6.1.3	Haasteet vapautuneen vanhemman ja lapsen kohtaamisessa.....	40
6.2	Tuen tärkeys työelämän kohtaamisissa.....	42
6.3	Aito ja arvostava kohtaaminen sosiaalihuollossa.....	43
6.4	Kohtaamisilla on merkitystä arjessa.....	45
6.4.1	Hyvä kohtaaminen voimaannuttavana kokemuksena.....	46
6.4.2	Huono kohtaaminen voimavaroja kuluttavana kokemuksena.....	47
7	POHDINTA.....	49
7.1	Johtopäätökset.....	49
7.2	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus.....	52
7.3	Työn onnistumisen arviointi ja jatkotutkimusaiheet.....	55
	LÄHTEET.....	57

LIITTEET	62
Liite 1. Saatekirje KRIS-Tampere ry:n vankilasta vapautuneille asiakkaille.....	62
Liite 2. Haastattelurunko	63
Liite 3. Tutkimuslupa	66

LYHENTEET JA TERMIT

TAMK	Tampereen ammattikorkeakoulu
KRIS	Kriminellas Revansch I Samhället

1 JOHDANTO

Vuosittain vankilasta vapautuneiden määrä on vaihdellut vuosien 2000–2015 välillä noin 5000:sta 7500:aan. Esimerkiksi vuonna 2015 vankilasta vapautuneiden määrä oli 5573. Määrä on melko suuri vaikkakin tilastojen mukaan vankilasta vapautuneiden määrä on hieman laskussa. Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen mukaan vastaava luku siellä on vuodessa noin 700 000. Sekä Suomen että Yhdysvaltojen luvut osoittavat, että vapautuneiden vankien osuus joukostamme on melko suuri, jolloin heitä ja heihin liittyviä asioita olisi olennaista tarkastella. (Gideon & Sung 2011, 1; Rikosseuraamuslaitos 2016.)

Ihmissuhteet ja niissä tapahtuva kohtaaminen ovat tärkeitä jokaiselle yksilölle, sillä kokemus olemassaolostamme ja omasta arvostamme muodostuvat kohtaamisissa muiden ihmisten kanssa. Yhtenä keskeisempänä elämänvoimaa antavista asioista voidaankin pitää läsnä olevaa kohtaamista. Vankilasta vapautuneille vangeille nämä saattavat olla entistä tärkeämpiä heidän integroituaan takaisin yhteiskuntaan. Kohtaamisen merkitystä olisikin tärkeää painottaa sekä ihmissuhteissa että sosiaalipalveluissa, sillä näistä kohtaamisen kokemukset juuri syntyvät. Koska vankilasta vapautuneiden määrä on edelleen suuri, olisi tärkeää tarkastella kokemuksia kohtaamisista ja niiden merkitystä. (Toukola 2011; Dunderfelt 2016, 8; Eloranta 2017.)

Vangit haaveilevat jo vankilassa ollessaan vapautumisesta, ja siihen liitetäänkin paljon odotuksia ja toiveita. Toisaalta siihen liittyy kuitenkin pelkoja ja epävarmuutta tulevaisuudesta. Vapautuessaan vanki saattaa pelätä vankilan jättäneen häneen jälkiä, kuten leiman vankilassa olostaan. Se aiheuttaa epävarmuutta kohdata yhteiskuntaa, mikä taas saattaa aiheuttaa vaikeuksia kohtaamisissa muiden ihmisten kanssa. Asiat, jotka saattavat tuntua itsestäänselvyyksiltä, saattavat vankilasta vapautuneelle olla haastavia. (Kivipelto 2002; Granfelt 2014, 262; Salkolahti 2015, 39.) Koska kaikki ihmiset tarvitsevat aitoja kohtaamisia muiden ihmisten kanssa, pienetkin kohtaamiset arjessa saattavat olla merkityksellisiä (Eloranta 2017). Kohtaamisten voisi ajatella olevan erityisen merkityksellisiä vapautuneille vangeille, koska kohtaamiset ihmisten välillä vankilassa olon aikana ovat hyvin säädeltyjä ja rajoitettuja.

Aiheeksemme valikoitui selvittää niitä kokemuksia kohtaamisista, joita vankilasta vapautuneet vangit kokevat arjessaan eri elämän osa-alueilla. Toteutamme opinnäytetyömme yhdessä KRIS-Tampere ry:n kanssa. Päädyimme opinnäytetyömme aiheeseen oman kiinnostuksemme ja yhteistyötahomme toiveiden pohjalta. Tarkensimme aihettamme juurikin vankilasta vapautuneiden kokemuksiin ja heidän äänensä kuulluksi tulemiseen. Halusimme lähestyä aihetta vankilasta vapautuneiden näkökulmasta, jotta saamme mahdollisimman todenmukaisen näkemyksen aiheesta.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kartoittaa KRIS-Tampere ry:n vankilasta vapautuneiden kokemuksia kohtaamisista arjessa. Koemme aiheen olevan hyödyllinen alamme opiskelijoille ja työntekijöille sekä vankilasta vapautuneille. Tavoitteenamme on lisätä tietoa vapautuneiden vankien kanssa työskentelemisestä ja kohtaamisesta sosiaalialan opiskelijoiden ja työntekijöiden keskuudessa. Tämän opinnäytetyön avulla haluamme saada vankilasta vapautuneiden omaa ääntä enemmän kuuluviin sekä kehittää heidän kanssaan tehtävää työtä. Työllämme saattaisi olla myös yhteiskunnallista merkitystä, sillä toivomme opinnäytetyömme herättävän ajatuksia tasa-arvoisuudesta sekä kriittistä ajattelua mahdollisten ennakkoluulojen ja stereotyyppien suhteen.

Opinnäytetyössämme määrittelimme ensin teoreettiset lähtökohdat. Nämä lähtökohdat ovat vankilasta vapautuminen, KRIS-Tampere ry vankilasta vapautuneen tukena, arjen määrittely, kohtaaminen arjessa ja sosiaalialan työntekijän ja asiakkaan välinen kohtaaminen sekä sosiaalihuolto. Koska haastateltavamme ovat vankilasta vapautuneita, vankilasta vapautuminen on erittäin olennainen osa työtämme. Tämän takia on tärkeää tietää, mitä vankilasta vapautumiseen liittyy. Tutkimme kohtaamisia arjessa elämän eri osa-alueilla, joten avaamme sekä kohtaamisen että arjen käsitettä. Koemme tärkeäksi nostaa esiin kohtaamisen asiakkaan ja työntekijän välillä, sillä tutkimme myös näitä kohtaamisia muiden ihmissuhteissa tapahtuvien kohtaamisten rinnalla. Vankilasta vapautuneilla saattaa olla kohtaamisia sosiaalipalveluissa, jonka vuoksi avaamme sosiaalihuollon käsitettä ja tutkimme sitä yhtenä kohtaamisen osa-alueena.

Luvussa kuusi tarkennamme, kuinka toteutamme tutkimuksen ja mitä menetelmää tutkimuksen tekemisessä käytämme. Seuraavaksi esittelemme tutkimuksestamme syntyneet tulokset. Luvussa seitsemän tarkastelemme tutkimuksemme johtopäätöksiä, jonka jälkeen pohdimme opinnäytetyömme eettisyyttä ja luotettavuutta. Liitteinä opinnäyte-

työmme lopussa ovat saatekirje ja haastattelurunko vankilasta vapautuneille sekä tutkimuksellemme myönnetty tutkimuslupa.

2 VANKILASTA VAPAUTUMINEN SUOMESSA

2.1 Vankilasta vapautuminen

Vanki on päästettävä vapaaksi vankilassa oloajan viimeisenä päivänä ja vapautumisen valmistelu on aloitettava hyvissä ajoin. Useimmiten vanki vapautetaan ehdonalaiseen vapauteen, kun hän on suorittanut rangaistuksestaan kolmasosan, puolet tai kaksi kolmasosaa. (Vankeuslaki 2005; Mohell & Pajuoja 2006, 219–220.)

Vanki voi päästä ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan rangaistuksestaan puolet, jos hän ei ole rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana ollut suorittamassa vankeusrangaistusta. Ehdonalainen vapaus tarkoittaa vankeusrangaistuksen loppuosan suorittamista siviilissä. Jos henkilö on tehnyt rikoksen alle 21-vuotiaana, hän voi päästä ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan rangaistuksestaan yhden kolmasosan. Muissa tapauksissa vankeusrangaistusta suorittava voi päästä ehdonalaiseen vapauteen, kun hän on suorittanut kaksi kolmasosaa rangaistuksestaan. Näissä tapauksissa alle 21-vuotiaana rikoksen tehneellä vastaava aika on puolet suoritetusta rangaistusajasta. Ehdonalaiseen ei voi kuitenkaan päästä ennen kuin rangaistusta on suoritettu vähintään 14 päivää. Kun koko rangaistusaikaa suorittava on suorittanut rangaistuksestaan viisi kuudesosaa ja vähintään kolme vuotta, voi hän tietyin edellytyksin päästä ehdonalaiseen vapauteen. Tästä oikeudesta päättää Helsingin hovioikeus. Kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista tai koko rangaistuksen suorittamisesta vapauttamista voidaan vanki sijoittaa vankilan ulkopuolelle valvottuun koevapauteen. (Rikosseuraamuslaitos 2013; Rikosseuraamuslaitos 2014; Rikosseuraamuslaitos 2017.)

Sakon muuntorangaistus tarkoittaa sakon muuttamista vankeusrangaistukseksi. Jos tuomioistuimen määräämää sakkoa tai uhkasakkoa ei saada perityksi, voidaan määrätä muuntorangaistuksena ehdotonta vankeutta. Henkilön, joka on tuomittu suorittamaan sakon muuntorangaistusta, tulee suorittaa rangaistus kokonaan. Jos henkilö suorittaa useamman sakon muuntorangaistuksen samalla kertaa, on muuntorangaistuksen määrä enintään 90 päivää. Jos taas suoritettavana on useampi vankeusrangaistus samalla kertaa, on suurin mahdollinen määrä 20 vuotta. (Oikeusministeriö 2011; Rikosseuraamuslaitos 2013.)

Ehdonalaiseen vapauteen voi päästä myös elinkautiseen vankeuteen tuomittu. Helsingin hovioikeus päättää vapauttamisesta. Myös tasavallan presidentin armahduksella voi vapautua elinkautisesta vankeudesta. Ennen armahdusta tasavallan presidentti on saanut lausunnon korkeimmalta oikeudelta. Kun vankeutta on suoritettu vähintään 12 vuotta, on ehdonalainen vapautuminen mahdollista. Vastaava aika on kymmenen vuotta, jos tuomittu on ollut rikoksen tekohetkellä alle 21-vuotias. (Rikosseuraamuslaitos 2013; Oikeusministeriö 2017.)

Ehdonalaisesti vapautuneelle henkilölle määrätään koeaika. Koeaika on aina kolme vuotta elinkautisesta vankeudesta ehdonalaisesti vapautuneella. Jos koeaika on pidempi kuin vuosi tai rikos on tehty alle 21-vuotiaana, henkilö määrätään valvotaan. Valvonnan tarkoituksena on edistää vapautunutta rikoksettomaan elämään ja tukea häntä yhteiskunnassa selviytymisessä. Ehdonalaisesti vapautuvista noin joka viides määrätään valvontaan. Vanki voi pyytää valvontaa myös itse. Rikosseuraamuslaitos järjestää ja toteuttaa valvonnan. Jos ehdonalaisessa vapaudessa oleva syyllistyy uuteen rikokseen koeaikana, tuomioistuin päättää pannaanko jäännösrangaistus täytäntöön kokonaan vai osittain. Jäännösrangaistusta voidaan määrätä pantavaksi täytäntöön 4-14 päivää valvontavelvollisuuden törkeän rikkomisen seurauksena. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

Jo valmisteltaessa vapautta tulee kiinnittää huomiota vankilasta vapautuvan sosiaalisiin verkostoihin. Läheiset, joilla on rikokseton ja päihteetön elämäntapa, ovat keskeisessä asemassa tukemassa vankilasta vapautuvaa. Heidän roolinsa on tärkeä jo vankeusrangaistuksen aikana, mutta erityisesti se korostuu vankilasta vapautuvan siirtyessä takaisin yhteiskuntaan. Perhe tuo elämään sisältöä ja tukea sekä saattaa motivoida rikoksettomaan elämään. (Bergman 2011.)

Raninen (2013, 9–10, 161–163) pitää erittäin tärkeänä sitä, että mitä pidemmälle tuomio etenee, sen avoimempiin olosuhteisiin vangit siirrettäisiin. Hänen mukaansa yhteiskuntaan palautuisi tällöin olosuhteisiin sopeutuvia ihmisiä. Hän puoltaa tätä erityisesti perhesuhteiden ylläpitämisen kannalta, sillä perhesuhteiden ylläpitäminen avoimemmissa vankiloissa on huomattavasti helpompaa kuin suljetuimmissa. Vanhemmuus vankilasta käsin on huomattavasti haastavampaa kuin vapaudessa, mutta se ei kuitenkaan ole vähempiarvoista eikä vankila vie pois vanhemmuutta. Perhesuhteiden katkeamisen riski on suuri erityisesti pitkää vankeustuomiota suorittavien kohdalla. Vanhemmuus saattaa olla

vangille tärkeintä maailmassa, voimavara ja motivoiva tekijä rikoksettomaan elämään, joten asteittain vapautuminen voisi helpottaa vangin elämäntavan muutosta.

Vapautuminen on vangille haastavaa, joten huolellisesti laaditut suunnitelmat helpottavat ja tuovat turvaa hänelle. Vankilassa olon aikana on hyvä rakentaa verkostoja vankilan ulkopuolelle erilaisiin tukijärjestöihin, jotta vapautuvalla vangilla olisi tukea vapautumisen hetkellä. Lähtökohdat ja vahvuudet vapautuvilla vangeilla vaihtelevat. Onkin erittäin tärkeää, että asiakkaan yksilöllinen tilanne huomioidaan vapautumista suunniteltaessa. Jos vankilasta vapautuminen ja sopeutuminen yhteiskuntaan tuntuu vangista pelottavalta tai ajatukset arjesta ovat muodostuneet epärealistisiksi, tarvitsee vapautuva vanki tällöin erityistä tukea päivittäisiin asioihin. (Juselius 2015.)

2.2 KRIS-Tampere ry vapautuneiden vankien tukena

KRISin nimi tulee ruotsinkielisistä sanoista Kriminellas Revansch I Samhället, joka tarkoittaa rikollisten revanssia yhteiskunnassa. Paikallisyhdistykset, kuten KRIS-Tampere ry, ovat itsenäisiä yhdistyksiä, joiden kattojärjestönä toimii KRIS-Suomen keskusliitto ry. KRIS-Suomen keskusliitto ry:n roolina on lähinnä kouluttaa, tuottaa materiaalia ja tukea paikallisyhdistyksiä muutoin kuin taloudellisesti. (Peltola 2017.)

KRIS on Raha-automaatti yhdistyksen rahoittama järjestö, joka tarjoaa apua ja tukea vankilasta vapautuvalle. KRIS on tullut Suomeen vuonna 2001 ja KRIS-Tampere ry aloitti toimintansa kesällä 2004. KRIS tekee vankila-, avo- ja nuorisotyötä. Vankilatyötä KRIS-Tampere tekee Satakunnan Huittisten, Köyliön ja Kylmäkosken osastoilla sekä Vilppulan vankilassa. Lisäksi KRIS työskentelee myös Vanajan, Ojoisten ja Hämeenlinnan vankiloissa. KRISin toiminta perustuu neljään perusperiaatteeseen, joita ovat päihitteettömyys, rehellisyys, toveruus ja yhteisvastuullisuus. KRISin toiminta perustuu näistä neljästä periaatteesta syntyvälle yhteisyyden kokemukselle. (KRIS 2017a; KRIS 2017b.)

Vapautumisvaiheessa olisi tärkeää, että vankilasta vapautuneella olisi vierellään ihminen, joka kannustaisi jatkamaan eteenpäin. Tämä ihminen on usein perheenjäsen, mutta joissakin tilanteissa perheen ulkopuolinen henkilö, esimerkiksi samoista taustoista tuleva ihminen, saattaa olla tärkeässä asemassa vangin siirtyessä siviiliin. Tällainen ihminen

voi olla esimerkiksi KRISin tukihenkilö. KRISin tarjoama tuki alkaa heti vangin ensimmäisestä yhteydenotosta. KRISillä työskentelevät tukihenkilöt ovat myös itse aikanaan vapautuneita vankeja ja he tietävät, millaisia haasteita vapautuminen ja uusi elämä siviilissä voi tuoda mukanaan. Vanki voi saada tietoa KRISin toiminnasta vankilassa järjestettävissä KRIS –infoissa ja erilaisten teemaryhmien myötä. Yhteydenpito KRISin ja vangin välillä jatkuu koko vankilassaolon ajan ja KRISin tukihenkilö saapuu vapautuvaa vankia portille vastaan, jossa syntyy ensimmäinen kohtaaminen vapautuneen siirtäessä siviiliin. (Salkolahti 2015, 43; KRIS 2017b; KRIS 2017c.)

Tuki jatkuu myös vapautumisen jälkeisinä hetkinä, jotka ovat vankilasta vapautuvalle yleensä hyvin kriittisiä. KRIS tarjoaa myös tästä eteenpäin vankilasta vapautuneelle mahdollisuuden jatkaa uudenlaista elämäntapaa vertaistensa joukossa. KRIS auttaa vapautuvaa vankia rakentamaan toimivaa tukiverkostoa, joka koostuu yhteistyökumppaneista ja alueen muista toimijoista. KRISin antama tuki voi olla myös palveluohjausta, jota voidaan tehdä ulosotto-, valvonta-, sosiaali- ja työvoimaviranomaisten kanssa. (KRIS 2017b; KRIS 2017c.)

KRIS jakaa vankilasta vapautuneelle tietoa erilaisista mahdollisuuksista ja tukimuodoista. KRIS on mukana tukemassa vankilasta vapautuneen elämänmuutosprosessia. KRIS pyrkii edistämään uusintarikollisuuden vähenemistä ja katkaisemaan yhteiskunnasta syrjäytymisen. KRISillä vankilasta vapautunut saa vertaistukea muiden jakaessa henkilökohtaisia kokemuksiaan. (KRIS 2017c.)

KRISissä tehtävän vankilatyön tavoitteena on tukea vankeja ja vankilasta vapautuneita irtaantumaan rikos- ja päihdekierteestä. KRIS pyrkii myös edistämään myönteistä kiinnostumista yhteiskuntaan. Vankilatyö vankeusaikana tarkoittaa, että KRIS on yhteydessä vankiin puhelujen ja kirjeiden välityksellä. KRIS tukee vankia lomalle lähtiessä olemalla portilla vastassa ja lomalta palatessa saattamalla vangin portille sekä tukemalla häntä mahdollisuuksien mukaan loman aikana. KRIS kannustaa vankia päihdeettömyyteen ryhmien avulla sekä vankilassa että vapaudessa. Muun muassa näillä tukikeinoilla KRIS auttaa vankia valmistautumaan vapauteen. Vankilasta vapautuessa KRIS tukee vertaistuen ja portilta haun lisäksi vankia valvotussa koevapaudessa ja vapautumiseen liittyvien asioiden järjestelyssä. Vapaudessa KRISin tarjoamaan työhön sisältyvät esimerkiksi tukipuhelut ja –tapaamiset, päivystyspuhelin, ohjaus ja neuvonta, yhdyskuntapalvelu, työkokeilu sekä opiskelu- ja työmahdollisuuksien kartoitus. (KRIS 2017c.)

3 ARKI

3.1 Arjen määritelmä

Vaikka arki lienee kaikille tuttu asia ja siinä tapahtuvia ilmiöitä ja toimintoja pidetään itsestään selvinä, on se samalla hämmentävä ja pulmallinen käsite. On hankalaa määrittellä, mistä arki alkaa ja mihin se loppuu tai missä sitä on ja missä ei. Arkisuus muodostuu erilaisilla tavoilla eri paikoissa ja eri merkityksissä. Arkipuheessa arki liitetään yleensä kotitöihin ja perheeseen. Jokisen (2005) mukaan arkea on samalla tavalla kotona kuin töissä. Ihmiset eivät usein kyseenalaista tai pohdi arjen ilmiöitä. Usein arkeen liitetään kielteisiä ajatuksia. Arjesta pyritään pääsemään pois, sillä se koetaan kiireellisenä, kyllästyttävänä ja painostavana. Elämme kuitenkin arjen rytmissä niin kiinni, että siitä voi olla vaikea irrottautua. Arjen käsitettä tutkittaessa sitä on vaikea käsittää tai jopa löytää. Arki koetaan turvallisena suurten muutosten aikoina. Ajatellaan, että arki suojaa ihmisiä liian nopeilta muutoksilta, sillä arjen koetaan muuttuvan hitaasti. (Jokinen 2005, 7–9, 23; Helle 2006; Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 15–16.)

Arki syntyy käytännöllisistä toimista ja rutiineista, jotka antavat sisältöä elämään. Rutiineihin kuuluu myös katkoksia ja aukkoja, jotka antavat mahdollisuuksia rakentaa uudenlaista toimintaa ja tehdä uusia valintoja. Yhteiskunnalliset olosuhteet ja jokaisen oma elämänselitys rajoittavat arjessa tehtäviä valintoja. (Andersson, Hetemäki, Mustonen & Sihvola 2011, 235.)

Jokinen (2005) kuvaa arkisuutta viidellä eri ulottuvuudella. Arkisuus on hänen mukaansa toistoa, kodintuntua, tavan mukaisuutta, kykyä muuttaa ulkoisia tapoja itselle hyväksi tuntuviksi rytmeiksi ja taipumusta vahvistaa totuttuja sukupuolitapoja. Arkea on kaikkialla, mutta se on vaikeasti havaittavissa. Toiseksi arki on kevyttä, mutta myös painavaa. Arkea myös ylistetään ja halveksitaan. Arjessa on havaittavissa myös sukupuolijakauma. Arkisuus asettuu naisten alueelle, kun sitä katsotaan omassa kulttuurisessa kontekstissämme. Tänä päivänä arkisina pidettyjä asioita, kuten ruuan laittaminen, kotoisuuden ja viihtyvyyden rakentaminen ja seuraavaan päivään varautuminen, on tehty aina. Näiden asioiden on katsottu kuuluvan naisten alueelle, joten kodista ja perheestä tuli naisten alue, kun taas työ, talous ja politiikka oli miesten aluetta. Jokinen (2005) toteaa, että arjen tavallisuus on elämää ylläpitävää ja samalla myös julmaa. Arki ylläpi-

tää hyvinvointia, mutta samalla eriarvoistavia käytäntöjä. (Jokinen 2005, 14–15, 158–159.)

Felskin käsitys arjesta muodostuu kolmen ulottuvuuden eli ajallisuuden, tilallisuuden ja modaalisuuden avulla. Tässä yhteydessä arjen ajallisuus on toistavaa, tilallisuus tarkoittaa kodintuntua ja modaalisuus tarkoittaa tavanmukaisuutta. Arki ei ole ainutlaatuista ja erityistä, vaan se toistuu kerta toisensa jälkeen. Kodintuntu tarkoittaa sekä kotia konkreettisena paikkana että kotia vertauskuvallisesti. Arkea on muuallakin kuin kodissa, mutta arjessa ollaan kuin kotona. Kodintuntu ja rutiinit syntyvät ajan ja tilan muokkaamisena. Modaalisuus esiintyy tavoista, jotka Felski käsittää tekoina ja asenteina. Tavat tarkoittavat usein puoliautomaattisia ja tahattomasti toistettuja tekoja. Tavat ovat elämän välttämätön muoto, mutta ne saattavat olla myös rasittavia ja uuvuttavia. Hän näkee arjen myös prosessina, jossa mukaudutaan käytäntöihin ja oletuksiin, jotka ovat itsestään selviä. (Jokinen 2005, 27–29.)

Tutkijat ottavat esiin arjen käsitteen, kun siitä tulee yhteiskunnallisesti tärkeää. He kyseenalaistavat arjen ja sen käytännöt, tutkivat sujuvan arjen ehtoja ja pohtivat, miten voisi elää hyvää arkea. Tutkijat ovat kiinnostuneita arjesta, koska arkielämästä voidaan tehdä kriittinen käsite. Käsite on otollinen esimerkiksi silloin, kun tarkastellaan kulttuurisia muutoksia, kuten naisten aseman muutoksia. Toisaalta tutkijat kokevat arjen käsitteen niin, että se on kaikkialla, mutta siitä ei saa otetta. (Jokinen 2005, 9–10.)

Arkisuus on inhimillistä toimintaa ja olemassaoloa, ja se voi olla läsnä missä tahansa. Arjen sujuessa kevyesti se sujuu lähes huomaamatta ja se saattaa tuntua jopa pinnalliselta. Arjesta saattaa tulla myös raskasta, kun se ei etene sujuvasti toivotulla tavalla. Rutiinit antavat mahdollisuuden olla tekemättä valintoja, eikä kukaan jaksaa jatkuvasti pohtia kaikkia tekojaan. Toisaalta arkiset rutiinit voivat uuvuttaa ja ne voidaan kokea tylsinä. Arjen pyörittämisen käsite pitää sisällään valta-asetelmia ja neuvotteluja. Kun arki pyörii, voi arjen keskellä levätä. (Jokinen 2005, 10–13, 27; Helle 2006, 69.)

3.2 Vankilasta vapautuneen arki

Vankilasta vapautuneet ovat usein vieraantuneita elämästä siviilissä. Voisi ajatella, että yhteiskuntaan integroituminen on vankilasta vapauduttua olennainen osa arjen sujumista. Ongelmana tässä saattaa kuitenkin olla se, että vapautunut on integroitunut yhteiskuntamme sijaan rikolliseen yhteisöön. Uusien rikoksien ja uuden tuomion pelko saattavat vaikuttaa vankilasta vapautuneen elämään muun muassa työsuhteen katkeamisella, kodin menetyksellä sekä muutoksiin ihmissuhteissa. Nämä pelot voivat vaikuttaa myös siihen, ettei tulevaisuutta voi suunnitella kauas. Rikollisuudesta irrottautuminen vaatii vankilasta vapautuneelta paljon. Se merkitsee suhteiden uudelleen luomista, rikollisen leiman häviämistä ja mahdollisuutta rakentaa uusi identiteetti. Onkin siis tärkeää, että vankilasta vapautunut saa tukea arjen hallintaan. (Näkki 2006, 23; Granfelt 2014, 264–265; Järvinen 2015 ; Salkolahti 2015, 27.)

Vankilassa on säädely päivärytmi, johon vankilassa olon aikana tottuu. Vapauduttuaan vankilasta takaisin siviiliin voi olla vaikea itse huolehtia asioistaan, koska päivittäistä rutiinia ei enää ole. Tämä korostuu erityisesti vangeilla, jotka eivät ole vapautuneet vaiheittain. Siviiliin palatessa on vaikeaa ottaa vastuuta omasta elämästään, sillä on tottunut useissa tilanteissa siihen, ettei voi tehdä päätöksiä omatoimisesti. Rutiinien puute saattaa johtaa yksinäisyyden ja tarkoituksettomuuden tunteisiin, jotka taas voivat johtaa rikoksiin. Koska vankila tarjoaa rutiininomaisen ympäristön, jossa saa ruokaa, suihkun ja sängyn, saattaa vankila olla joillekin ihmisille turvapaikka. Jos siviilissä ei ole esimerkiksi asuntoa tai työpaikkaa, voi vankila olla siviiliä parempi paikka. (Granfelt 2014, 263.)

Moni on vankilasta vapautuessaan asunnoton. Vähintään kolmasosa vapautuvista vangeista oli asunnottomia vuonna 2008 tehtyjen vapautussuunnitelmien perusteella. Myös vuonna 2015 arvioitiin tämän määrän vaihtelevan neljäsosasta kolmasosaan riippuen siitä, oliko kyseessä vankeusvanki, sakkovanki tai tutkintavanki. Koska asunnottomuus on usein läsnä vankilasta vapauduttua, saattaa se vaikuttaa arkeen siviilissä. Asunnottomuus hankaloittaa rikollisuudesta irrottautumista, koska asunnottomuuteen liittyvät ongelmat linkittyvät köyhyyteen ja velkoihin, yksinäisyyteen sekä rikos- ja päihdekierteeseen. Turvattu asuminen helpottaa yhteiskuntaan integroitumisessa ja rikoksettomassa elämänmuutoksessa. (Granfelt 2003, 11; Granfelt 2014, 264, 271; Kananoja, Lähteenen & Marjamäki 2017, 316–318.)

3.2.1 Arki työelämässä

Nykyään työ on keskeinen osa arkielämää, vaikka liialliset työkiireet saattavat joskus tehdä normaalin arjen viettämisen mahdottomaksi. Toisaalta töistä saatavat tulot mahdollistavat arjen rakentamisen halutulla tavalla. Lisäksi työn välityksellä muodostuneet sosiaaliset kontaktit sisältyvät myös muun arkielämän alueelle. Ihmiset rakentavat työpaikalla, kuten kotonakin, itselleen arkisia rutiineja, jotka vaikuttavat työssä viihtymiseen ja työtehtävien sujumiseen. (Andersson ym. 2011, 211–212.)

Työelämän arkinen luonne on muuttunut vaativammaksi ja samalla työelämän epävarmuudet ovat lisääntyneet. Nykyään kiire ohjaa ihmisiä työssä, mutta samalla se ohjaa muitakin arjen toimintoja. Työnteon ja muun elämän rajat ovat häilyviä, ja osa ihmisistä saattaa jopa jättää muun arjen rakentamisen sivummalle voidakseen antaa kaikkensa työlleen. Tällöin arki saattaa muuten muuttua melko köyhäksi ja se voi näkyä esimerkiksi ystävien sekä harrastusten puuttumisena. Osalle ihmisistä arkea on se, että työelämä ei kuulu osaksi jokapäiväistä elämää ja he ovat saattaneet jäädä aktiivisen työelämän ulkopuolelle, kuten osalla vapautuvista vangeista. Näissä tapauksissa ihmiset rakentavat arkensa muusta toiminnasta kuin työstä. Toisilla tämä voi johtaa esimerkiksi syrjäytymiseen, koska työelämässä luodaan myös koko arkeen ulottuvia ihmisten välisiä kontakteja. (Andersson ym. 2011, 214–217.)

Rikosseuraamuslaitos selvitti vuonna 2010 vankien terveyttä, työkykyä ja hoidontarvetta. Se osoitti, että puolet vangeista katsottiin työkykyisiksi, mutta vangeista lähes viidennes oli työkyvyttömiä. Työkyvyttömyyttä selittävät vankien päihde- ja mielenterveysongelmat. Lähes 90%:lla vangeista oli elämänaikainen päihdehäiriö. Tutkimuksen mukaan lähes kaikilla oli jonkinlainen mielenterveyshäiriö. Tästä voisikin ajatella, että työttömyys on osa vankilasta vapautuneen arkea. Vankeusaikana voi kuitenkin aloittaa opiskelun tai työtoiminnan, jotka parhaimmillaan saattavat jatkua myös siviilissä. Tällainen toiminta voi auttaa vankilasta vapautunutta irtaantumaan rikollisesta elämäntavasta. Opiskelulla tai työnteolla voi täyttää rikollisesta elämäntavasta irtaantuessa arjessa sitä aikaa, johon on ennen kuulunut rikosten tekeminen. (Salkolahti 2015, 9; Kananonja ym. 2017, 314–316.)

3.2.2 Arki parisuhteessa

Jokisen (2005) tekemän tutkimuksen mukaan parisuhteessa eläville on tärkeää oman arjen rytmin ylläpitäminen. He kokevat parisuhteesta huolimatta tärkeäksi, että koti tuntuu itse määritellyltä. Tutkimuksessa nousee ilmi, että parisuhteeseen kuuluu arjen jakaminen ja toisen arjen hyväksyminen. Parisuhteen arkeen kuuluu siis arjen omat rytmit ja tavat, mutta siihen kuuluu myös läheisyys ja omien arkisten asioiden jakaminen. (Jokinen 2005, 146–152.)

Parisuhteessa on tärkeää nauttia arjen tuttuudesta, turvallisuudesta ja iloista. Parisuhteen arkeen kuuluu yhdessäolo ja siitä arjessa iloitseminen niin, että yhdessäolo ei toteudu vain yhteisillä lomamatkoilla. Parisuhde on kiinni arjessa ja parisuhteen mielekkyys löytyy arjen teoista ja sanoista. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 155.)

Vankilasta vapautuneen näkökulmasta parisuhteella on merkitystä hänen siirtyessään vankilan arjesta takaisin arkeen siviilissä. Parisuhde auttaa vapautuvaa integroitumaan uudestaan yhteiskuntaan ja sen arkeen. Vankilasta vapautuneen vankilatausta saattaa vaikuttaa puolison toimintaan, koska hän pelkää muiden suhtautumista. Kun vanki eristetään yhteiskunnasta, voi se samalla katkoa suhteita esimerkiksi puolisoon. Yhteiskunnasta eristämisen vuoksi vangin puoliso voi jäädä ilman läsnä olevaa aviomiestä. Näin ollen myös puoliso tulee rangaistuksi omalta osaltaan. (Karsikas 2003 16–19; Visher, Knight, Chalfin & Roman 2009.)

3.2.3 Arki vanhemmuudessa

Usein arki liitetään kotiin, perheeseen ja vanhemmuuteen. Arki perheessä on jatkuvaa toimintaa, jossa tapahtuu koko ajan jotakin. Perheen arkeen liittyy tunteiden siirtämistä, ilmapiirin luomista, erilaisten tunteiden kirjoja sekä aikataulujen sopimista ja yhteen sovittamista. Vanhemman arkeen kuuluu nykypäivänä myös kamppailu työn ja perheen sekä muiden elämänalueiden yhteen sovittamisesta ja riittävästä ajan luomisesta tärkeiksi koetuille asioille. (Jokinen 2005, 122; Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 16.)

Vanhemman arki saattaa usein olla kiireistä ja arkitöiden täyttämää. Vanhemmat kokevat, että arkea leimaa aikapula. Vanhemman arki täyttyy useimmiten arjen perusrutii-

neilla, kuten pyykinpesulla, syömisellä, ulkoilemisella ja lapsen tarpeisiin vastaamisella. Kodin ja palkkatyön raja voi hämärtyä vanhemman arjessa esimerkiksi niin, että vanhempi hoitaa kotona työasioita puheluihin ja sähköposteihin vastaamalla. Vanhemman arki, josta puuttuvat rutiinit, on kaoottista vanhemmalle mutta myös hänen lapsilleen. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 17, 20, 154.)

Vanhemmuus on haastavaa, ja vankilasta vapautuneen kohdalla vanhemmuuteen sisältyy erityisiä haasteita. Lapsi menettää vanhempansa joksikin aikaa tämän joutuessa vankilaan, mikä johtaa heidän tapaamisten epäsäännöllisyyteen. Tässä suhteessa vanhemman vankeustuomiota voidaan verrata jopa vanhempien erotilanteeseen. Vanhempi ei tällöin ole mukana lapsen rutiininomaisessa arjessa, vaan lapsi voi tavata häntä vankilassa vieraisissa olosuhteissa. Tilanne on sekä lapselle että vanhemmalle turhauttavaa. (Karsikas 2003, 16–19.)

Vankilasta vapautuminen saattaa aiheuttaa paineita koko perheelle, sillä se voi aiheuttaa heille kriisin. Vankeustuomion aikana perhe on sopeutunut muuttuneisiin olosuhteisiin toisen vanhemman poissa ollessa. Kun vankilasta vapautunut tulee taas osaksi perheen arkea, saattaa sopeutuminen tilanteeseen olla perheelle vaikeaa. Perheen tulee sopeutua vapautuneen vanhemman läsnäoloon ja vapautuneen vanhemman perhe-elämään. (Karsikas 2003, 16–19.)

4 KOHTAAMINEN

4.1 Kohtaaminen arjessa

Huomion kiinnittäminen ihmisten välisen vuorovaikutuksen ja kohtaamisen laatuun on melko uusi asia. 1800-luvun loppu puolella alettiin tutkia ihmisten välisiä kohtauksia ja miettiä niiden merkitystä. Kuitenkin vasta 1900-luvun lopulla alettiin kehittää ihmisten välistä kohtauksia työpaikoilla, organisaatioissa sekä erityisesti parisuhteissa. Nykyään kaikilla elämäntilanteilla pidetään tärkeänä keskustelua, tunteiden ilmaisua ja aidosti kohtauksia. Läsnä olevaa kohtauksia voidaan pitää nykyään yhtenä keskeisimmistä elämäntilanteista antavista asioista. Vaikka ihmisten välinen kohtaus nähdään merkityksellisenä asiana elämässä, on se saattanut olla vapautuneilla vangeilla hyvinkin vähäistä vankilassa olon aikana. (Mattila 2013, 15; Dunderfelt 2016, 8.)

Kohtaus on ihmisten välistä vuorovaikutusta. Ihminen tarvitsee toista ihmistä voidakseen olla ihminen. Olemme jatkuvasti vuorovaikutuksessa monien ihmisten kanssa. Kohtauksiamme ihmiset vaihtelevat perheenjäsenistä ja ystäväistä erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin ja satunnaisiin kohtauksiin. Vankeusrangaistuksen aikana suurin osa kohtauksista vapautuneella vangilla on tapahtunut vankilan henkilökunnan ja muiden vankien kanssa, jolloin kohtaukset ovat olleet hyvin rajattuja. (Laine 2005, 10, 140; Vilén ym. 2008, 59.)

Toimimme sosiaalisissa tilanteissa oman persoonallisuutemme mukaan. Muut ihmiset viestittävät ajatuksiaan meille samoin kuin me viestitämme ajatuksiamme muille ihmisille. Ihminen haluaa kokea kohtauksissaan ymmärretyksi ja hyväksytyksi tulemisen tunteen. Sosiaaliset suhteet ja niissä syntyvät kohtaukset tukevat psyykkistä hyvinvointia, mutta joissakin tilanteissa kohtaukset saattavat vaikuttaa negatiivisesti ihmisen hyvinvointiin. Vankilasta vapautuneelle ihmissuhteissa tapahtuva kohtaus on erityisen tärkeää myös siltä osin, että se on yksi vaikuttava tekijä rikoksista irtaantumisessa. (Salkolahti 2015, 28.)

Ihmisten välinen kohtaus tapahtuu sosiaalisessa kentässä. Siinä ihmisten välille muodostuu tila, joka on näkymätön, mutta sen voi aistia ja tuntea. Sosiaalisessa kentässä ovat läsnä sanallinen ja sanaton viestintä. Ihmisten välinen kohtaus muodostuu

puhe- ja tunneviestinnästä, fyysisestä, intuitiivisesta ja voimien viestinnästä. Puheviestinnässä tärkeässä osassa ovat äänensävy ja –paino, millaisia sanoja käytetään ja puhutaanko sanoilla, joita kaikki kohtaamisen osapuolet ymmärtävät. Fyysisessä viestinnässä keskiössä ovat eleet, ilmeet, katsekontakti ja kosketus. Intuitiivinen viestintä sisältää henkisen yhteyden luomisen. Sen kautta välittyy luottamusta, arvostusta ja kunnioitusta. Tunneviestintään kuuluu kohtaamisen ilmapiiri ja kohtaamisen luomat tunteet. Voimien viestintä ihmisten välisessä kohtaamisessa koetaan jännitteinä, paineaaltoina ja torjuvina tai yhteisyyttä luovina voimina. (Dunderfielt 2016, 13–23, 27–30, 61–64, 91–93.)

Kohtaaminen tarkoittaa siis käymistä kohti toista ihmistä. Kaikenlainen ihmisten välinen kohtaaminen on mahdollista vain silloin, kun se tapahtuu ihmisyyden välityksellä. Ihmisten on unohdettava suoritukset, jotta he pääsisivät kohtaamaan toisiaan aidosti. Ei ole olemassa mitään tiettyä kaavaa, miten kohtaamiset tapahtuvat, vaan kohtaaminen on aina omanlaisensa. Tärkeää olisi suorittamisen sijaan opetella olemista, neuvomisen sijaan jakamista ja ymmärtämisen sijaan välittämistä. (Mattila 2008, 12.)

Parhaimmillaan ihmisten välinen kohtaaminen on innostavaa, ihanaa ja kehittäväää sekä saa elämän tuntumaan oikeasti elämisen arvoiselta. Pahimmillaan kohtaaminen taas voi olla haavoittavaa, väsyttävää ja voimia vievää. Tällöin kohtaaminen saattaa vähentää elämänvoimaa ja -halua. Onnistuneeseen kohtaamiseen ei aina tarvita paljon aikaa. Kohtaamisessa nousee esille myös oman heikkouden, epätäydellisyyden ja keskeneräisyyden tunnustaminen. Siinä on mukana sekä nöyryyttä että rohkeutta. Siinä on rohkeutta heittäytyä ja nähdä toinen ihminen kauniina. Hyvässä kohtaamisessa jätetään taakse kiire, huolet ja muut asiat, jotka kuormittavat ja täyttävät mielen. (Voutilainen 2004; Matilla 2013, 17; Dunderfelt 2016, 9.)

Hyvän kohtaamisen oppimisen ja ymmärtämisen mahdollistaa kohtaamisen taustalla oleva asenne. Kohtaamisessa annetaan tilaa itselle ja toiselle. Kohtaamiset voivat arjen tilanteissa olla lyhyitä ja ohimeneviä tai pidempiä ja syvällisempiä kohtaamisia. Hyvässä kohtaamisessa ihminen tuntee samanaikaisesti saavansa ja antavansa jotakin. Kun osapuolet keskustelevat keskenään on ihmisten välinen kohtaaminen tehokkainta. Molemmat osapuolet esittävät ajatuksensa, toiveensa ja tunteensa toisilleen sekä pyrkivät ymmärtämään toisiaan. Kohtaaminen mahdollistaa yhteyden luomisen ja luottamuksen syntymisen, kun taas epäonnistuessaan kohtaaminen tuo mukanaan etäisyyden ja epäluottamuksen. Jokainen kohtaaminen ihmisten välillä on erilainen, sillä molemmat vai-

kuttavat toisiinsa ja siten rakentavat kohtaamisen luonnetta. Kohtaamisessa on läsnä kummankin osapuolen elämänhistoria sekä molempien unelmat ja katseet kohti tulevaa. (Voutilainen 2004; Hughes 2011, 130; Mattila 2013, 15–17.)

Jokainen ihminen kaipaa sitä, että hänet kohdattaisiin aidosti ja läsnä olevana. Jokainen haluaa tulla nähdyksi ainutkertaisena ja ainutlaatuisena ihmisenä sekä jokainen haluaa tulla kuulluksi. Kohtaamisessa kohdataan toisen ihmisen ajatuksia ja tunteita niin, että ihminen kokee tullessa ymmärretyksi ja saavansa toiselta ihmiseltä tukea. Kokemus olemassaolosta rakentuu kohtaamisissa toisten ihmisten kanssa, jonka vuoksi jo vankilassaolon aikana vangin suhteita läheisiin pyritään ylläpitämään. Aidossa kohtaamisessa ihminen ottaa toisen vakavasti ja arvostaa toista omanlaisenaan ihmisenä. Aidossa kohtaamisessa korostuu se, että molemmat osapuolet haluavat olla juuri tässä tilanteessa ja elää siinä hetkessä. (Mattila 2008, 12–13; Vilén ym. 2008, 62; Salkolahti 2015, 17; Eloranta 2017.)

Teologian tohtorin ja psykoterapeutin Lassi Pruukin mukaan ihmisten välisissä kohtaamisissa huomiota kannattaa kiinnittää erityisesti siihen, miten haluaisi itseään kohdattavan, jolloin voi olla helpompaa kohdata toinen aidosti. Tärkeää on olla kiinnostunut toisen ihmisen asioista, ja osoittaa se esimerkiksi kysymällä lisää. Aitoon ihmisten väliseen kohtaamiseen kuuluu se, että molemmat osapuolet puhuvat ja se, miten asiat ilmaistaan. Kohtaaminen ei ole vain sanallista vuorovaikutusta vaan siinä ovat mukana myös ilmeet ja eleet, jotka osaltaan viestittävät ihmisen tunteita ja ajatuksia. Kuunteleminen ja läsnä oleminen vaikuttavat merkittävästi ihmisen kokemukseen kohtaamisesta. Kohtaamisissa rehellisyys on merkittävässä roolissa ja on tärkeää muistaa, että kohtaamisissa jokainen tekee virheitä. Kohtaamiset syntyvät ihmissuhteissa ja tämä on jatkuva prosessi. Tämän takia kohtaamisten joukkoon sisältyy sekä hyviä että huonoja kokemuksia. Arvostavaa ja hyvää kohtaamista voi oppia ja harjoitella. (Mattila 2013, 17; Pelo 2015.)

4.2 Kohtaaminen parisuhteessa

Kaikilla ihmisillä on perustarve tuntee itsensä rakastettavaksi ja rakastumiskykyiseksi. Tämä edellyttää hyväksyvää vastavuoroista ihmissuhdetta. Ihminen pyrkii kohti hyväksyvää vastavuoroisuutta, jossa hän tulee kohdatuksi. Toisen ihmisen kohtaamisen koko-

naisena ihmisenä tekee mahdolliseksi itsensä kohtaaminen kokonaisuutena ihmisenä. Nykyään parisuhteissa halutaankin aidosti kohdata oma kumppani, ottaa hänen näkemyksensä huomioon ja ymmärtää häntä ihmisenä. (Dunderfelt 2016, 7; Väestöliitto 2017a.)

Parisuhteessa kohtaamisessa voi nähdä kaksi puolta, sekä henkisen että fyysisen kohtaamisen. Parhaimmillaan parisuhteessa molemmat osapuolet kokevat tulevansa kuulukuksi, ymmärretyksi ja hyväksytyksi. Tällöin heille tulee tunne henkisestä kohtaamisesta, mikä kuuluu jokaisen ihmisen perustoiveisiin. Fyysinen kohtaaminen parisuhteessa tarkoittaa lähekkäin olemista, halaamista ja seksuaalisuuden toteuttamista yhdessä toisen kanssa. Parisuhteessa voi syntyä ongelmia, jos toiselle on tärkeää tulla kohdatuksi henkisellä tasolla, kun taas toiselle fyysinen kohtaaminen on tärkeämpää. Tällöin toinen parisuhteen osapuolista voi kokea jäävänsä henkisesti yksin, kun taas toinen saattaa kokea jäävänsä fyysisesti kohtaamatta. Jos parisuhteessa kokee, ettei tule kohdatuksi jollakin itselle tärkeällä alueella, saattaa se johtaa vetäytymiseen, riitaan tai esimerkiksi hyökkäävyyteen. Vankilatuomion aikana varsinkin fyysinen kohtaaminen saattaa katketa jopa kokonaan, mikä voi tuoda haasteita parisuhteeseen, jolloin sen voisi ajatella aiheuttavan haasteita etenkin arjen kohtaamisissa vangin vapauduttua. (Väestöliitto 2017b.)

4.3 Kohtaaminen vanhemman ja lapsen välillä

On kohdattavana sitten lapsi tai aikuinen, kohtaamisessa vaikuttavat suurelta osin samat asiat. Kohtaamisen keskiössä ovat aina kunnioittaminen, arvostaminen, luotettavuus ja huolenpito. Vanhemman ja lapsen välinen kohtaaminen on kuitenkin erityinen. Tässä kohtaamisessa aikuisen ja lapsen roolit ovat erilaiset. Tällöin aikuisen vastuu on kohtaamisessa suurempi, jonka vuoksi aikuiselta odotetaan joustavuutta, tarkkanäköisyyttä ja huolehtivuutta. Aikuisella on vastuu siitä, että lapsi tulee hyvin kohdatuksi. Vanhemman ja lapsen välisen kohtaamisen erityisyyteen vaikuttaa myös lapsen kasvuvaihe. Kohtaamisten kautta lapsi selvittää minkälainen hän on, minkälaisia muut ihmiset ovat ja miten ihmisten kesken toimitaan. (Mattila 2013, 18–19.)

Lapsen ja vanhemman väliset kohtaamiset ovat usein hyvin arkisia ja vaatimattomia. Ne ovat joskus hyvin lyhyitä ja kertaluonteisia. Kohtaamiset ovat arjessa tapahtuvia ja ne muodostavat jatkumon, jossa opetellaan arvostamista, nähdäksi tulemistä ja elämään

luottamista. Voisi sanoa, että vankilasta vapautuneen vanhemman ja hänen lapsensa väliset kohtaamiset ovat erityisiä, sillä vanhempi ei ole vankilassa olon aikana ollut osana lapsen kohtaamisia arjessa. Vankeusrangaistuksen aikana vanhemman ja lapsen väliset kohtaamiset ovat rajoitettuja eivätkä ne vastaa arjessa tapahtuvaa kohtaamista. Vanhemman elämässä on yleensä kipeitä elämäkokemuksia, menetyksiä ja syyllisyyden tunteita, jotka ovat aina läsnä lapsen kohtaamisessa. Vanhemman ja lapsen kohtaamisessa on aina läsnä myös vanhemman oma lapsuus. Se, miten hän on itse tullut kohdatuksi lapsena, vaikuttaa kohtaamiseen hänen oman lapsensa kanssa. Koska lapsi haluaa saada vanhemmat hyvälle mielelle, täytyy vanhemman olla tarkkana, ettei lapsi pyri hoitamaan vanhempien vaikeita kokemuksia. Tämän tilanteen voisi nähdä vapautuneella vangilla, sillä siviiliin paluu on vapautuneelle suuri muutos elämässä, johon hänen sekä lapsen tulee sopeutua. (Hughes 2011, 132; Mattila 2013, 23–24, 38.)

Vanhemman ja lapsen kohtaamisissa on tavoitteena lapsen hyvä kasvu. Tällöin kohtaamisia on monenlaisia. Joskus kohtaamiset voivat olla rauhallisia ja pitkäjänteisiä ohjaus-tilanteita. Joskus taas vaaditaan rajojen asettamista ja niistä kiinni pitämistä sekä määrätietoista kieltämistä. Tällöin vanhempi tarvitsee voimavaroja tunteiden käsittelyssä ja toivon luomisessa. (Mattila 2013, 25–26.)

Lapsi etsii kohdattavan ihmisen katseesta viestejä siitä, onko hän hyväksytty. Vanhemman ja lapsen välisessä kohtaamisessa katse on siis tärkeässä osassa. Arvostava katse rohkaisee toista kertomaan toiveitaan ja olemaan oma itsensä. Hyvä katse sisältää muun muassa arvostusta, hyväksyntää, iloa ja luottamusta. Hyvä katse ei ole halveksuva, pilkkaava, vähättelevä tai tuomitseva. (Mattila 2013, 27–29.)

Jokaisessa ihmisten välisessä kohtaamisessa tulee jättää suorituskeskeisyys sivummalle. Tämä pätee myös vanhemmuuden mukana tuomissa kohtaamisissa. Vanhemman ja lapsen välisessä kohtaamisessa ei tule suorittaa, vaan olla aidosti läsnä. Kun lapsi tulee kohtaamisessa ymmärretyksi, ymmärtää hän itse myös muita. Aito ilo on tärkeää lapsen ja vanhemman välisessä kohtaamisessa, se tuo vahvuutta sekä vanhemmalle että lapselle. (Hughes 2011, 123; Mattila 2013, 39, 58.)

Koska kohtaamiset vanhemman ja lapsen välillä ovat katkenneet vanhemman vankeusrangaistuksen aikana, voisi ajatella, että uuteen tilanteeseen sopeutuminen vanhemman

vapautuessa saattaa olla haastavaa sekä lapselle että vanhemmalle. Tämän vuoksi koemme tärkeänä, että vanhempi ja lapsi saavat tukea uuteen tilanteeseen sopeutumisessa.

4.4 Kohtaamiset sosiaalihuollon työntekijän ja vankilasta vapautuneen välillä

Sosiaalihuolto käsittää yksilön, perheen ja yhteisön toimintakykyä, sosiaalista hyvinvointia, osallisuutta ja turvallisuutta edistäviä ja ylläpitäviä toimia. Lisäksi se sisältää sosiaalipalveluja ja niihin sisältyviä tukipalveluja. Sosiaalihuollon keskiössä ovat yksilökohtaiset, tarpeenmukaiset ja viimesijaiset palvelut ihmisten taloudellisesti ja psykososiaalisesti kuormittavissa elämäntilanteissa. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan toiminta on sosiaalihuoltoa silloin, kun sosiaalihuollon ammattilaiset kantavat vastuun palvelun toteuttamisesta. Sosiaalihuoltoon kuuluvat koko väestön yleiset sosiaalipalvelut, erityispalvelut sekä sosiaalihuollon toimeentuloturva. Sosiaalihuolto on osa sosiaaliturvajärjestelmää, johon kuuluu sosiaalihuollon lisäksi toimeentuloturva. Sosiaalihuolto sisältää siis sosiaalipalvelut ja osan toimeentuloturvasta, kuten työttömyys-, palkka- ja eläketurvan. (Haverinen, Kuronen & Pösö 2014, 12; Sosiaali- ja terveysministeriö 2017.)

Sosiaalipalvelut ovat tarkoitettu tueksi jokapäiväisestä elämästä selviytymiseen. Jokapäiväisen elämän toiminnoilla tarkoitetaan tässä kohdassa itsestään huolehtimista, liikumista, kotona pärjäämistä, työtä, koulutusta, sosiaalisia vuorovaikutussuhteita ja yhteisöllisyyttä sekä oppimista ja tiedon soveltamista. Sosiaalihuollon tavoitteena on turvata kaikille perustuslain mukainen oikeus ihmisarvoisen elämän edellyttämään ja välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Sillä turvataan yksilön ja perheen hyvinvointi elämänkaaren eri vaiheissa sekä pyritään mahdollistamaan työelämään osallistuminen ja sukupuolten välinen tasa-arvo. Syrjäytymisen ehkäisy on iso osa sosiaalihuoltoa. Sosiaalihuolto korostaakin juuri ehkäiseviä toimenpiteitä, sillä ne ovat taloudellisin ja inhimillisin tapa ylläpitää sosiaalista hyvinvointia. Tämä tarkoittaa, että sosiaaliset näkökulmat on huomioitava kaikissa yhteiskunnallisissa ratkaisuisissa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 4; Sosiaali- ja terveysministeriö 2017.)

Sosiaalihuollon työntekijän ja asiakkaan välisessä vuorovaikutuksessa tärkeää on aito ja arvostava kohtaaminen. Kohtaamisessa tulee olla aidosti läsnä ja arvostaa inhimillistä elämää, kokemuksia ja tunteita. Kun työntekijä on läsnä, unohtaa hän itsensä ja keskit-

tyy asiakkaaseen. Olemalla läsnä ja kuuntelemalla asiakasta hän saa asiakkaan tuntemaan itsensä tärkeäksi. Työntekijän ja asiakkaan välistä suhdetta voidaan kutsua hyväksi silloin, kun asiakas kokee, että työntekijä hyväksyy hänet sellaisena kuin hän on. Asiakkaan arvokas kohtaaminen ja auttaminen toteutuu silloin, kun työntekijä lähestyy asiakasta kokonaisvaltaisena ihmisenä. (Raunio 2009, 60; Eskola 2014; Törrönen, Hänninen, Jouttimäki, Lehto-Lunden 2016, 159.)

Sosiaalialan työntekijän tulee pyrkiä näkemään asiakas psyykkisenä, fyysisenä, kognitiivisena ja sosiaalisena kokonaisuutena ympäristössään. Työntekijän ja asiakkaan suhteen tulisi perustua hyväksymiseen, välittämiseen, luottamukseen ja jämäkkyuteen. Tärkeimpiä ehtoja arvokkaalle kohtaamiselle ovat asiakkaan ainutlaatuisuuden tunnistaminen ja tunnustaminen ja se, että myös asiakkaan negatiiviset tunteet hyväksytään ja niitä saa tuoda ilmi. Kun asiakkaalle välittyy työntekijän aito välittäminen ja halu olla luomassa edellytyksiä myönteiseen muutokseen, kokemus hänen ihmisarvonsa ja yksilöllisyytensä kunnioittamisesta sekä usko asiakkaan omiin kykyihin ja muutoksen mahdollisuuteen, on yhteistyö työntekijän kanssa voimaannuttavaa. Työntekijän on tärkeää kohdata vanki avoimesti ja nähdä hänet omanlaisena yksilönä. Työntekijän tulee myös aidoisti uskoa vangin rikollisuudesta irrottautumiseen. (Raunio 2009, 60; Laitinen & Pohjola 2010, 153–157; Järvinen 2015; 272; Kananoja ym. 2017, 185.)

Todellisessa kohtaamisessa nähdään ihminen iloineen ja suruineen. Siinä tarvitaan nöyryyttä, ja se on myös työntekijän puolelta itsensä näyttämistä epätäydellisenä ihmisenä. Työntekijän välittäminen näkyy hänen eleissään, katsekontaktissaan ja siinä, miten hän jakaa asiakkaan kokemuksia. Työntekijä voi asettua asiakkaan asemaan ja eläytyä hänen tunteisiinsa empatian avulla. Empatian myötä asiakas vakuuttuu siitä, että työntekijä ymmärtää hänen tunteitaan. (Eskola 2014; Törrönen ym. 2016, 159–160.)

Arvostavana kohtamisena voidaan pitää sitä, että työntekijä ei vastaa asiakkaan epäkohteliaaseen käyttäytymiseen samalla tavalla, vaan osaa nähdä, että asiakas saattaa olla pelokas ja väsynyt, ja että asiakkaan epäkohtelias käyttäytyminen voi johtua siitä. Aidossa kohtaamisessa kunnioittaminen on tärkeää huolimatta siitä, kuinka vaikeita asioita asiakas kertoo työntekijälle. Tällöin asiakas kokee olonsa turvalliseksi ja hän saa kunnioitusta kertomansa asian jälkeenkin. Työntekijän ei kuitenkaan tarvitse hyväksyä asiakkaan tekoja, vaikka hyväksyykin asiakkaan ongelmineen. Arvostavassa kohtaamisessa isona osana on luottamus, jota kunnioittaminen tuo mukanaan. Luottamus saattaakin

olla monelle rikosseuraamusalan asiakkaalle erityinen kokemus, sillä rikosseuraamusalan asiakkaat kuvaavat usein vaikeuksia luottaa ihmisiin. Luottamus ei rakennu vain työntekijän ja asiakkaan suhteeseen, vaan siihen liittyy myös luottamus vallitsevia palvelurakenteitamme kohtaan. Rikoksia tehneiden asiakkaiden keskuudessa saattaa usein vallita epäluottamus viranomaisia kohtaan, ja kohtaamisia sävyttääkin usein luottamuksen puute. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 22, 63–64; Järvinen 2015, 231.)

Asiakkaan ja työntekijän välisessä kohtaamisessa on olennaista, että työntekijä tunnistaa omat lähtöolettamuksensa ja reflektoi niitä kriittisesti. Näin työntekijä voi varmistua siitä, etteivät hänen omat ennakkoasenteensa ja olettamuksensa ohjaa työskentelyä asiakkaan kanssa. Asiakkaan kohtaamisessa ammattitaidosta ja –tiedosta on hyötyä, mutta ilman ihmisyyttä kohtaamista ei synny. Esimerkiksi kohdatessa rikoksia tehnyt asiakas työntekijän on olennaista miettiä omaa suhtautumistapaansa. Työntekijän on pystyttävä käsittelemään sekä omia että asiakkaan tunteita mahdollisimman syvällisesti voidakseen reagoida asiakasta voimaannuttavalla tavalla. (Mattila 2008, 12; Vilén ym. 2008, 82; Järvinen 2015, 228; Kananoja ym. 2017, 186.)

On tehty joitakin tutkimuksia, joissa on kysytty rikosseuraamusalan asiakkailta, millaisia ovat työntekijän hyvät ominaisuudet. Tutkimuksien mukaan asiakkaat nostivat esille sen, että työntekijä kohtelee asiakasta yksilönä, ilmaisee aitoa välittämistä ja luottamusta. Tutkimuksissa nousi esiin myös aito kuunteleminen ja kiinnostus asiakasta kohtaan. Rikosseuraamusalan asiakkaat arvostavat työntekijän kunnioittavaa suhtautumista ja uskoa asiakkaaseen. (Järvinen 2015, 47.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyössämme keskiössä on vankilasta vapautuneiden näkökulma ja heidän kokemuksensa. Opinnäytetyömme tarkoituksena on kartoittaa KRIS-Tampere ry:n toiminnassa mukana olevien vankilasta vapautuneiden kokemuksia kohtaamisista heidän arjessaan vankilasta vapautumisen jälkeen.

Yhtenä tärkeimpänä tavoitteenamme on tuoda esiin ihmissuhteissa tapahtuvan kohtaamisen merkitystä arjessa ja sitä, miten kohtaamiset eri elämän osa-alueilla ovat merkittäviä tekijöitä elämänlaadun muodostumisessa. Tavoitteenamme on myös lisätä tietoa vankilasta vapautuneiden kohtaamisesta. Tiedon lisääminen on erittäin olennaista sosiaalialan opiskelijoiden ja työntekijöiden keskuudessa. Tavoitteenamme on myös helpottaa vankilasta vapautuneiden asiointia eri sosiaalipalveluissa. Opinnäytetyömme avulla pyrimme saamaan vankilasta vapautuneiden äänen kuuluviin sekä kehittämään heidän kanssaan tehtävää työtä. Tavoitteenamme on herättää keskustelua ja kriittistä ajattelua yhteiskunnassamme vallitsevia rakenteita kohtaan.

5.2 Tutkimuksen tutkimustehtävä ja –kysymykset

Tutkimustehtävä: Millaisia kokemuksia KRIS-Tampere ry:n toiminnassa mukana olevilla vankilasta vapautuneilla on kohtaamisista heidän arjessaan vankilasta vapautumisen jälkeen?

Tarkentavat tutkimuskysymykset tutkimuksessamme ovat:

1. Miten vankilasta vapautuneet kokevat kohtaamiset lähipiirissä vankilasta vapautumisen jälkeen?
2. Miten vankilasta vapautuneet kokevat kohtaamiset työelämässä vankilasta vapautumisen jälkeen?
3. Miten vankilasta vapautuneet kokevat kohtaamiset sosiaalihuollon palveluissa vankilasta vapautumisen jälkeen?

5.3 Tutkimusote

Toteutamme tutkimuksemme kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena, koska tutkimuksessamme selvitettäviä kysymyksiä ei voi mitata määrällisesti. Tutkimuksessamme on tärkeää, että tutkimukseen osallistuvien oma ääni nousee kuuluviin ja he saavat kertoa kokemuksistaan omin sanoin. Näin ollen toivomme saavamme mahdollisimman todenmukaisia vastauksia.

Todellisen elämän kuvaaminen on kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen lähtökohta. Kvalitatiiviseen tutkimukseen sisältyy ajatus, että todellisuus on moninainen. Tällaisessa tutkimuksessa on mahdollista löytää monensuuntaisia suhteita, sillä tapahtumat muokkaavat samanaikaisesti toinen toistaan. Tässä tutkimusotteessa kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tutkimus on siis kokonaisvaltaista tiedonhankintaa ja aineisto kerätään luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 160–161.)

Arvot muovaavat sitä, miten ymmärrämme tutkimiamme ilmiöitä, ja tutkijan arvolähtökohdat näkyvätkin tutkimuksessa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tarkoituksena on ennemminkin löytää tai paljastaa tosiasioita, kuin vahvistaa jo olemassaolevia väittämiä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa henkilö nähdään tärkeimpänä tiedonkeruun lähteenä. Tutkijalle eivät ole niinkään tärkeitä mittausvälineet, vaan hän luottaa enemmän omiin havaintoihinsa ja keskusteluihinsa tutkittavien kanssa. Koska aineistonkeruun väline on tutkija itse, voi aineistoon liittyvien näkökulmien ja tulkintojen nähdä kehittyvän vähitellen tutkimusprosessin edetessä, jolloin suositaan menetelmiä, joissa tutkittavien näkökulmat pääsevät esille. Tällaisia menetelmiä ovat esimerkiksi teemahaastattelu, ryhmähaastattelu ja havainnointi. Kohdejoukko valitaan tarkoituksen mukaisesti, ei satunnaisotosta käyttäen. (Davies 2007, 151; Hirsjärvi ym. 2009, 161–164; Aaltola ja Valli 2010, 70.)

Laadullisessa tutkimuksessa tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. Voidaan ajatella, että jokainen kertomus on todellinen tapaus ja näin edustaa sellaisenaan laadullista tutkimusta. Kun opiskelija perehtyy moniin tarinoihin, hän voi saada laaja-alaisen näkemyksen aiheesta. Laadullista tutkimusta voidaankin luonnehtia tietynlaiseksi tutkijan oppimisprosessiksi, jossa tutkijan tietoisuutta tarkastel-

tavana olevasta ilmiöstä ja siihen liittyvistä tekijöistä pyritään lisäämään koko tutkimuksen ajan. (Aaltola & Valli 2010, 76.)

Tutkimusstrategianamme on tapaustutkimus, jossa yksittäisestä tapauksesta tai pienestä joukosta toisiinsa suhteessa olevia tapauksia saatu tieto on yksityiskohtaista ja intensiivistä. Tällöin valitaan yksittäinen tapaus, tilanne tai joukko tapauksia, ja kohteena voi olla yksilö, ryhmä tai yhteisö. Tapaustutkimuksessa on tavoitteena yleensä ilmiöiden kuvailu. (Hirsjärvi ym. 2009, 134; Udd 2016.)

5.4 Tutkimuksen kohderyhmä ja tutkimusmenetelmä

Tutkimuksemme kohderyhmänä on KRIS-Tampere ry:n toiminnassa mukana olevat vankilasta vapautuneet. Kohderyhmän vapautumisesta kulunut aika vaihtelee yhdestä kuukaudesta 15 vuoteen. Haastattelemme kuutta vankilasta vapautunutta, jotka ovat iältään 29–53-vuotiaita. Tarkoituksenamme on löytää mahdollisimman erilaisista taustoista tulevia ja eri elämäntilanteissa olevia henkilöitä. Tavoitteenamme on saada mahdollisimman monipuolisia tutkimustuloksia, joten on tärkeää yrittää kartoittaa mahdollisimman erilaisten henkilöiden kokemuksia.

Menetelmäksi tutkimukseemme valikoitui haastattelu. Haastattelu on mielestämme paras menetelmä opinnäytetyöllemme, koska haluamme korostaa haastateltavan omia kokemuksia ja näkemyksiä. Haastattelu voi olla myös haastateltavalle mieluinen, sillä hän saa oman äänensä ja kokemuksensa kuuluviin. Haluamme korostaa sitä, että ihminen nähdään tutkimustilanteessa subjektina. Haastateltavan ilmeet ja eleet kertovat ja merkitsevät paljon haastattelutilanteessa. Haastattelussa haastateltavan on helpompi kertoa asioista laajemmin kuin tutkijat saattavat ennalta odottaa. Haastattelun avulla saatavia vastauksia voi selventää ja syventää tarvittaessa lisäkysymyksin. (Hirsjärvi ym. 2009, 205; Hirsjärvi ja Hurme 2010, 35; Valli & Aaltola 2015, 27–29.)

Teemme tutkimuksen teemahaastattelua käyttäen. Pohdimme, käytämmekö teemahaastattelua vai ryhmähaastattelua, mutta päädyimme teemahaastatteluun, koska koemme sen olevan antoisampaa. Ryhmähaastattelussa voisi syntyä uusia näkökulmia, mutta kaikki tutkittavat eivät välttämättä tuntisi oloaan turvalliseksi ryhmätilanteessa, jolloin he eivät välttämättä uskaltaisi kertoa kaikkea, mitä haluaisivat. Koemme haastattelun

hyväksi tutkimusmenetelmäksi, sillä se voi auttaa haastateltavia tarkastelemaan itseään suhteessa tutkittavaan asiaan.

Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit eli teemat ovat tiedossa, mutta kysymyksiä ei ole muotoiltu tarkkaan eikä laitettu mihinkään tiettyyn järjestykseen. Teemahaastattelussa kaikki etukäteen päätetyt teema-alueet käydään haastateltavan kanssa läpi, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelevat eri haastatteluissa. Haastattelutilanteessa haastattelijalla on jokin tukilista käsiteltävistä asioista, ei siis valmiita kysymyksiä. Teemahaastattelua käytetään paljon, sillä se perustuu moniin kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtiin. (Kananen 2008, 74–75; Hirsjärvi ym. 2009, 208; Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 41; Valli & Aaltola 2015, 29.)

Teemahaastattelussa haastattelijalla on siis teemoja, joista hän haluaa haastateltavien kanssa keskustella. Teemoja muodostaessa on tärkeää muistaa tutkimusongelma, johon haastattelija haluaa vastauksen, sillä tutkimusongelma sitoo kokonaisuuden yhteen. Teemoja miettiessä tulee tutustua aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen, mutta myös haastattelijan luova ideointi on tärkeässä osassa. Teemahaastattelussa haastattelijalla voi olla mielessä helpottavia apukysymyksiä, vaikka tavoitteena on ennemminkin keskustelu. (Hirsjärvi ja Hurme 2010, 47–48, 66–67; Valli & Aaltola 2015, 27–30, 35.)

Teemahaastattelussamme teemoiksi valikoituivat kohtaamisen kannalta tärkeät elämän eri osa-alueet. Teemamme haastattelussa ovat kohtaamiset parisuhteessa, vanhemmuudessa, työelämässä ja sosiaalihuollon palveluissa. Lisäksi yhtenä teemanamme on, millaista hyvä ja huono kohtaaminen on haastateltavan mielestä ja mikä merkitys kohtaamisilla elämän eri osa-alueilla on haastateltavalle hänen arjessaan.

KRIS-Tampere ry:n työntekijä kertoi KRISillä opinnäytetyöstämme ja keräsi vapaaehtoisia osallistumaan tutkimukseemme. Saimme vapaaehtoisten yhteystiedot ja otimme heihin yhteyttä sopiaksemme haastatteluajat. Sopiessamme haastatteluajoja kysyimme haastateltavilta, miten he toivovat haastattelun tehtävän. Kaikki haastateltavat kokivat, että me molemmat voimme olla haastattelutilanteessa. Haastattelut tehtiin neljänä päivänä ja yksi haastattelu kesti reilusta puolesta tunnista noin tuntiin.

Haastattelutilanteen alussa tarkensimme haastateltaville tutkimuksemme aiheen, jotta kaikki varmasti tiesivät, mihin tutkimukseen osallistuvat. Kerroimme teemahaastatte-

lumme teemoista ja käsiteltävistä asioista sekä tutkimuksemme luotettavuudesta. Korostimme haastateltavien anonymiteetin säilymistä koko tutkimuksen ajan ja sitä, että tuhoamme äänitallenteet ja niistä syntyvät litteroinnit, kun opinnäytetyömme on tehty. Lisäksi nostimme erityisesti esille sen, ettei haastateltavan tarvitse puhua asioista, joista hän ei halua.

5.5 Tutkimuksen analysointi

Tässä luvussa esittelemme, miten olemme toteuttaneet analyysin. Aineiston keruun jälkeen litteroimme nauhoitetuista haastatteluista saadun aineiston. Litterointi tarkoittaa sitä, että tutkimuksesta saatu aineisto kirjoitetaan puhtaaksi sana sanalta. Litterointi on mahdollista tehdä koko kerätystä aineistosta tai valikoiden. (Hirsjärvi ym. 2009, 222.) Litteroidessamme kiinnitimme huomiota siihen, että litteroimme haastattelut sanatarkasti. Lisäksi huomioimme muun muassa tauot, huokaukset ja naurahdukset. Koska teimme opinnäytetyön yhdessä, kiinnitimme paljon huomiota siihen, että teimme litteroinnit yhteisten sääntöjen mukaisesti. Jotta haastateltavien anonymiteetti säilyy koko tutkimuksemme ajan, merkitsimme litteroituun aineistoon haastateltavat kirjainkoodein helpottaaksemme omaa työtämme. Vaikka litteroimme aineiston sanatarkasti, koimme anonymiteetin säilymisen kannalta tärkeänä muuttaa yksittäisiä murre sanoja, joista haastateltava voisi olla tunnistettavissa. Haastatteluista syntyi noin seitsemänkymmentä sivua litteroitua tekstiä.

Jotta aineisto voidaan analysoida, tulee litteroitu aineisto pelkistää. Koodaus on yksi pelkistämisen keinoista. Aineisto pitää selkiyttää ja tiivistää ennen analyysia, jotta aineistosta löydetään tutkijaa kiinnostavat asiat. Koodauksen eli luokittelun avulla tutkija pyrkii löytämään aineistosta erilaisia ulottuvuuksia. Jotta koodaus tukee tutkittavaa ilmiötä, edellyttää se teoreettisia ennako-oletuksia. Koodauksella pyritään siis saamaan aineisto käsiteltävään muotoon. Koodausta voidaan pitää välivaiheena, joka mahdollistaa analyysin. Ei ole olemassa vain yhtä ainoa tapaa koodata, vaan jokainen tutkija voi tehdä koodauksen itselleen parhaaksi näkemällään tavalla. (Kananen 2008, 88–90.)

Päätimme koodata litteroidun aineiston tutkimuskysymysten ja haastattelurungon mukaan. Koodauksen edetessä huomasimme, ettei tämä luokittelu ollutkaan niin yksinkertaista. Aineistossamme kävi ilmi, että sama asia saattoikin soveltua useampaan kuin

yhteen luokkaan. Koodasimme aineiston siten, että leikkasimme litteroidusta aineistosta samaan luokkaan kuuluvat kohdat ja luokittelimme ne omiin luokkiinsa. Rajasimme tutkimuksen kannalta olennaisen aineiston eli sen, joka sisältyy tutkimustehtäväämme. Alleviivasimme aineistosta mielestämme oleellisimmat kohdat opinnäytetyömme kannalta.

Aineiston koodaamisen ohessa teemoittelimme sen. Teemoittelu tarkoittaa laadullisen aineiston ryhmittelyä aihepiirien mukaan. Teemoittelu on periaatteessa luokituksen kaltaista, mutta siinä korostuu, mitä kustakin teemasta on sanottu. Tarkoituksena on etsiä aineistosta tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä ja tuoda tutkimusongelmaa käsittelevistä teemoista esiin sitaatteja tulkittavaksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93; Aaltola ja Valli 2010, 193.) Koska keräsimme aineistomme teemahaastattelulla, on aineiston teemoittelu suhteellisen helppoa. Tällöin haastattelun teemat muodostavat aineiston ryhmittelyn. Kun olimme teemoitelleet aineiston, etsimme teemoitetusta aineistosta yhtäläisyyksiä.

Tavoitteena on löytää kerätystä aineistosta ratkaisu tutkimustehtävään. Laadullisen tutkimuksen aineiston analysointi voidaan tehdä useita eri tapoja käyttäen. Eri analyysimenetelmät ovat usein linkittyneet jollakin tavalla toisiinsa. Laadullisen tutkimuksen etuna voidaan pitää sitä, että tutkijan on mahdollista soveltaa analyysiin toista menetelmää, jos valittu analyysitapa ei tue hänen tutkimustaan. (Eskola & Suoranta 2005, 160–161.) Käytämme opinnäytetyössämme sisällönanalyysia. Se on menettelytapa, jolla voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Sisällönanalyysillä on tarkoituksena saada tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa kuitenkin kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Tällä analyysimenetelmällä kerätty aineisto saadaan kuitenkin vain järjestetyksi johtopäätösten tekoa varten. Sisällönanalyysi on siis kerätyn aineiston kuvaamista sanallisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103–108.)

Analyysissa voidaan käyttää teorialähtöistä tai aineistolähtöistä analyysia tai niiden yhdistelmää. Teorialähtöinen analyysi nojaa tiettyyn teoriaan ja tutkittava ilmiö määritellään jo tunnetun teorian mukaisesti. Aineiston analyysia ohjaa siis aikaisemman tiedon perusteella luotu kehys. Aineistolähtöisessä analyysissa taas tutkimusaineistosta luodaan teoreettinen kokonaisuus. Opinnäytetyössämme käytämme sekä aineistolähtöistä että teorialähtöistä sisällönanalyysia. (Kananen 2008, 90–91; Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–97.) Muodostimme aineistosta löytämistämme yhtäläisyyksistä luokkia, jotka ni-

mesimme parhaiten luokkia kuvaavilla käsitteillä. Tässä vaiheessa käytimme myös teorialähtöistä analyysia, sillä määrittelimme aineistoa valmiin teorian pohjalta. Yhdistimme samankaltaisia käsitteitä ja pyrimme löytämään niiden kautta vastaukset tutkimuskysymyksiimme.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Vapautuneiden kohtaamisen kokemukset lähipiirissä

Ensimmäisellä tutkimuskysymyksellä halusimme selvittää vankilasta vapautuneiden kokemuksia kohtaamisista heidän lähipiirissään. Aineisto sisälsi runsaasti vastauksia tutkimuskysymykseen, joten olemme jaotelleet vastaukset alaotsikoihin. Ensimmäisessä alaotsikossa kuvaamme kokemuksia vapautuneen ja hänen vanhempiansa välisistä kohtaamisista, toisessa kerromme kokemuksia kohtaamisista parisuhteessa ja kolmannessa tarkastelemme vapautuneen ja hänen lastensa välisen kohtaamisen kokemuksia. Käytämme tuloksien kuvaamisen selkiyttämiseksi haastateltavista kirjaimia.

Monessa haastattelussa kävi ilmi, että vapautumisen jälkeen kohtaamisissa lähipiirissä olevien ihmisten kanssa on esiintynyt häpeän ja syyllisyyden tunteita, jotka taas ovat johtaneet varovaisuuteen lähestyä jopa tuntemattomia ihmisiä. Kuitenkin koettiin, että nämä tunteet kohtaamisissa ovat vankilasta vapautuneen itse muodostamia ajatuksia ihmisten ennakkoluuloista heitä kohtaan. Haastateltava E kertoo, että kesti kauan, ennen kuin hän pystyi juttelemaan tuntemattomien ihmisten kanssa ongelmitta esimerkiksi linja-autopysäkillä.

-- ethän sääkään tietäs jos mä kävelisin kaupungilla vastaan et toi on entinen vanki -- ja se on varmaan hyvin pitkälle omassa päässä et oli se että ei niinkun -- jos mä kohtaan jonkun tai joku mummeli tulee juttelee kadulla mulle tai bussipysäkillä mun kanssa ni sehän tulee ihmisenä mulle juttelemaan -- Haastateltava E

Haastateltava D kertoi, että hän kokee kohtaamisissa etenkin sukulaistensa kanssa häpeän tunnetta. Hän on huomannut, että sukulaiset tarkkailevat häntä, mutta eivät kuitenkaan uskalla kysyä asioista suoraan. Kokiessaan häpeän tunnetta kohtaamisissa, hän käyttäytyi varovaisesti, mikä aiheutti hänelle halun eristäytyä muista ihmisistä. Haastateltava C kokee näkevänsä ihmisten asenteet heidän katseestaan. Hän uskoo myös ajatustensa muiden ennakoasenteista syntyvän pitkälti hänen omassa mielessään.

-- onhan siinä aina semmonen oma niinku häpeä -- ettei ne uskalla kysyä, mutta sitte ne kattoo kuitenkin sillee niinku vähän tarkkailee -- Haastateltava D

Kaksi haastateltavista kertoi aktiivisen päihteiden käytön aikana tapahtuvien kohtaamisten olevan hyödyn tavoittelua, jolloin ketään ei kohdattu aidosti. Tällöin kohtaamisilla oli aina hintalappu. Heidän mukaansa kukaan ei koskaan kuunnellut toista, vaan kaikilla oli kiire kertoa omia asioitaan.

Mä en oo oikee kohannu ketää ihmistä ikin... Se on ollu semmosta... Molemmiin puolista hyödyn tavoittelua ja semmosta niinkun manipulointia ja ja ja... siis hyötysuhde ei mulla ollu kavereita ei... sillon kun mulla ei ollut rahaa tai huumeita ni ei mulla kyl ollu kavereitakaa tai jos meil ei ollu yhteinen agenda keksiä, miten me tehdään rahaa ja sit ostetaan niitä huumeita taikka... se on aika pinnallista sitte siel käyttöelämässä. Haastateltava A

Haastateltava A kertoi, että kohtaamisissa on aikaisemmin syntynyt konflikteja, jolloin pelko konflikteista on edelleen osana kohtaamisia. Tämä pelko ohjaa välillä nykyäänkin kohtaamisia, jolloin ei välttämättä uskalla sanoa toiselle sitä, mitä oikeasti haluaisi.

-- silti se pelko ohjaa välillä... niinkun niit kohtaamisia, että jos ois joku asia, mistä pitäis keskustella, ni sit ei välttämättä keskustele, koska mieltii, et ei tää nyt oo semmonen asia, et täst saattaa tulla joku juttu -- Haastateltava A

Haastateltava B on kokenut vankilasta vapautumisen jälkeen, että kohtaamisissa on ollut jännitteitä sekä ennakoasenteita ja kyseenalaistamista. Hänen sukulaisillaan on ennakoasenteita ja ajatus siitä, ettei hän tule koskaan onnistumaan tai menestymään. Hän kertoi, että ymmärrys on kuitenkin osana kohtaamisia joidenkin lähipiirissä olevien ihmisten kanssa. Haastateltava kokee tämän johtuvan osaksi siitä, että kohtaamisen toinen osapuoli omaa myös tietynlaisen taustan, joka tuo heidän välilleen ymmärrystä toisiaan kohtaan.

Haastateltava A kuvaa, että kohtaamiset ovat nykyään hyvinkin erilaisia kuin ennen. Erityisesti ystävien kanssa kohtaaminen on nykyään aitoa. Kohtaamisissa esiintyy aitoa välittämistä ja tunnetasolla reagoitua. Hän pitää tärkeänä, että voi jakaa ystäviensä kanssa omia asioitaan ja puhua niistä avoimesti. Hän kokee ystäviensä kanssa tapahtuvien kohtaamisten antavan hänelle tukea arjessa. Haastateltava E kokee, että kohtaamiset lähipiirissä ovat hänen kohdallaan taas pysyneet koko ajan samanlaisina.

Et tänä päivänä se on niinku aitoo, että... ja... semmosta aitoo välittämistä -- Haastateltava A

6.1.1 Vapautuneen ja hänen vanhempiansa kohtaaminen läsnä arjessa

Alkuperäisessä haastattelurungossamme ei ollut mukana haastateltavien omien vanhempien kanssa tapahtuvaa kohtaamista. Monet nostivat sen kuitenkin esiin, minkä vuoksi koimme sen tärkeäksi teemaksi tutkimuksemme kannalta. Opinnäytetyössämme on siis yhtenä osana kohtaamisten kokemuksia haastateltavien omien vanhempien kanssa.

Osalla haastateltavista kohtaamiset omien vanhempien kanssa ovat pysyneet lähes samanlaisina elämän varrella, kun taas osalla ne ovat muuttuneet. Haastateltava A kuvaillee äitinsä kanssa tapahtuvaa kohtaamista pintapuoliseksi. Heidän kohtaamisissaan on pintapuolista rakastamista ja välittämistä. He ovat tärkeitä toisilleen, mutta heidän välillään ei ole syvällisempää kohtaamista. Haastateltava B kertoi, ettei hän ole saanut rakkautta, huomiota tai hyväksyntää kohtaamisissa vanhempiansa kanssa. Nämä kohtaamiset eivät sisältäneet turvaa, jolloin haastateltava ei näyttänyt omia tunteitaan kohtaamisissa kenenkään kanssa. Molemmat vanhemmat ovat edesmenneitä, joten hänellä ei ole kokemuksia myöhemmistä kohtaamisista vanhempiansa kanssa.

Haastateltava C kokee kohtaamisissa vanhempien kanssa olleen jännitteitä ja pelkoa häntä kohtaan silloin, kun hän on käyttänyt päihteitä aktiivisesti. Nykyään heidän välinen kohtaamisensa on erilaista, sillä se on rentoa. Kohtaamiset sisältävät myös luottamusta. Haastateltava D kertoi, että kohtaamisissa hänen vanhempiansa kanssa ei puhuta vaikeista asioista. Nykyään hän kuitenkin ymmärtää paremmin vanhempiaan ja käsittää, että hekin ovat vain ihmisiä. Hän kokee, että heidän kanssaan pystyy keskustelemaan ja että he kohtaavat toisensa tasavertaisina.

-- ymmärtää vähän niinku että neki on niinku ihmisiä niinku että... et pystyy kuitenkin juttelemaan jo sillee että vähän niinku tasavertasena. Haastateltava D

Haastateltava F kertoi, että hänellä on lähes aina ollut hyvät välit äitinsä kanssa. Heidän kohtaamisissaan on kuitenkin haasteita, sillä haastateltavan äiti on usein päihtyneenä. Näin ollen hänen äitinsä ei välttämättä aina ole läsnä tai ymmärrä, mitä haastateltava tarkoittaa. Tällöin haastateltava yrittää olla menettämättä hermojaan heidän välisissään kohtaamisissa.

6.1.2 Huonon ja hyvän kohtaamisen kokemukset osana parisuhdetta

Parisuhteessa tapahtuvista kohtaamisista haastateltavilla on sekä huonoja että hyviä kokemuksia. Huonoissa kokemuksissa nousi vahvasti esille se, että parisuhteen osapuolet eivät kohdanneet toisiaan aidosti. Huonoissa kohtaamisen kokemuksissa pelko on ollut osana kohtaamisia. Tällöin kohtaamisissa on ollut mukana voimakkaita tunteita, jotka on koettu vaikeiksi käsitellä. Hyvässä kohtaamisessa haastateltavat kokevat parisuhteen osapuolien kohtaavan toisensa aidosti.

Haastateltavat kokevat, että aikaisemmin heidän parisuhteissaan ei tapahtunut aitoa kohtaamista, eikä parisuhteissa keskusteltu. Kaksi haastateltavistamme kertoi, että heidän tapanaan oli poistua paikalta esimerkiksi riitatilanteissa. Riitatilanteissa yleistä oli aikaisemmin myös huutaminen ja mököttäminen. Haastateltava B kertoi, ettei kumpikaan parisuhteen osapuolista saanut sanottua toisilleen sitä, mitä todella tarkoitti. Parisuhteessa ei kuunneltu toista eikä hyväksytty häntä sellaisena kuin hän on. Haastateltava A oli yrittänyt muuttaa kumppaniaan toisenlaiseksi. Haastateltava F toi esiin, että ollessaan parisuhteessa aktiivisen päihteiden käytön aikana kohtaamisissa tavoitteena oli hyötyä toisesta. Seurustelukumppania ei tunnettu aidosti, vaan kumppanin tunteminen käyttömaailmassa tarkoitti sitä, että heillä oli yhteisenä tavoitteena saada päihteitä.

Sit monesti sai semmosen palautteen et ois ihan mukava, jos sä joskus vaan kuuntelisit... Haastateltava A

-- ehkä sen puolison kannalta mun tunteminen tarkoitti sitä, että meillä on huumeita pöydässä ja että me hyödyttiin sillai ja sitte semmonen et ku mä jouduin vankilaan niin se kumppani toi mulle niitä huumeita sinne vankilaan. Haastateltava F

Aiemmin pelko oli usein läsnä kohtaamisissa. Kaksi haastateltavista kertoi, että seurustelukumppanilla oli pelko rikollisen elämäntavan jatkumisesta. Tämä pelko saattoi johdattaa epäluottamukseen, jolloin kumppani ei aina jaksanut uskoa haastateltavan elämänmuutokseen. Kahdella haastateltavista on syntynyt kokemus siitä, että kumppani pelkäsi vankilassaolon muuttavan haastateltavaa ihmisenä. Tämä loi parisuhteen osapuolien välille jännitettä kohtaamisissa.

Vaimon puolesta on tämmöstä niinkö... epäluottamusta, ei aina usko, ei jaksaa uskaa... Haastateltava B

Haastatteluissa nousi esiin, että voimakkaat tunteet ovat suuressa roolissa parisuhteen kohtaamisissa. Osalla tähän liittyy vaikeus käsitellä voimakkaita tunteita esimerkiksi riidellessään kumppanin kanssa. Haastateltava A kertoi, ettei hän osannut aikaisemmin sanoittaa tunteitaan, jolloin hän osoitti tunteensa räyhäämällä kohtaamisissa kumppaninsa kanssa. Haastateltava E kertoi, että hänen parisuhteessaan kohtaamisissa on aiemmin ollut paljon pettymyksiä. Nämä pettymyksen kokemukset syntyivät kumppanin päihteiden käytön seurauksena.

-- rikoin omat silmälasini ja löin nyrkillä seinään koska en osannut... en osannut tehdä muuta -- Haastateltava A

Neljä haastateltavistamme on tällä hetkellä parisuhteessa. He kokevat kohtaamisten muuttuneen paljon. Haastateltavamme kokevat pystyvänsä keskustelemaan kumppaninsa kanssa avoimesti. Haastateltava F nosti esiin sen, ettei hän enää yritä hyötyä kohdatessaan kumppaninsa. Kohtaamisissa koetaan olevan molemmin puolista kiinnostusta ja kannustusta. Haastateltavan B mukaan kohtaamisissa on nykyään myös uskoa kumppania kohtaan. Lisäksi parisuhteen osapuolet kuuntelevat toisiaan ja kokevat tullessa kuulluiksi. Haastateltava F toi esille sen, että nykyään molemmat parisuhteen osapuolet voivat tuoda mielipiteensä vapaasti esille ja toinen ottaa ne avoimesti vastaan.

Nyt ku on sitte eläny raittiina nii tota pikku hiljaa vähän kasvanu ja niinku sillai tota et kyllä se näkyy siinä ihmisten kanssakäymisessäki sitte, että ei ehkä aina oo mun asiat ja voi kuunnella vähän muitaki. Haastateltava F

Haastateltava B kokee hyvän kohtaamisen parisuhteessa näkyvän onnellisuutena ja iloisuutena. Kumppanin kanssa tehdään asioita yhdessä. Haastateltava C tuo myös esille omien tunteiden tunnistamisen merkityksen kohtaamisissa. Nykyään hän tunnistaa paremmin tunteensa, jolloin hän osaa suhtautua asioihin erilaisista näkökulmista. Haastateltava B kokee, että vaikka kohtaamiset ovat välillä riitaisia, niin niistä löytyy silti myös rakkautta.

Kyl mä uskon että me kohdataan toisemme. Joo. Haastateltava F

6.1.3 Haasteet vapautuneen vanhemman ja lapsen kohtaamisessa

Viidellä kuudesta haastateltavasti on joko yksi tai useampi lapsi. Haastateltavillamme on hyvin erilaisia kokemuksia kohtaamisista lastensa kanssa. Osalla haastateltavista ei ole kohtaamista lastensa kanssa ollenkaan. Toisilla kohtaaminen lasten kanssa on joka-päiväistä ja nämä kohtaamiset koetaankin hyvinä.

Haastateltavalla A ei ole tällä hetkellä minkäänlaista kohtaamista lapsensa kanssa. Koh- taamista ei syntynyt aikaisemmin, koska haastateltava käytti päihteitä aktiivisesti ja koska nykyään hänen lapsensa ei koe kohtaamisia miellyttävänä. Haastateltava kuvaa kohtaamisten olevan kuin törmäyskurssi.

Se menee tosi lukkoon ku niinku nähdään. Jos siltä kysyy jotaki nii joo, kyllä, ei, kivaa, mmm... et ei siinä niinku oo semmosta mitään... mitään semmosta kohtaamista ollu ikinä, että... Haastateltava A

Haastateltava C taas kokee, että hänen rikostaustallaan ei ole merkitystä hänen ja hänen lastensa välisessä kohtaamisessa. Myös haastateltava E kertoo, että hänellä on aina ollut läheiset välit lastensa kanssa. Heidän kohtaamisensa ovat hyvin rentoja ja hauskoja. Niihin mahtuu naurua ja iloa. Kohtaamisissa heille on tärkeää puhuminen, avoimuus ja rehellisyys. Hänen mukaansa tärkeää on myös se tyyli, kuinka he puhuvat toisilleen. Haastateltavan ja hänen lastensa välinen välittäminen näkyy muun muassa fyysisenä kohtaamisena. Heillä on esimerkiksi tapana halata aina kohdatessaan toisensa.

Se on semmosta rentoa, hauskaa elikkä meillä oikeesti on hauskaa -- se et- tä siihen mahtuu sitä naurua, iloa tämmöstä että kyllä se on jo se että ku toinen tulee ja kohtaa. Haastateltava E

Kolme haastateltavista nosti esiin, että kohtaamisissa lasten kanssa tärkeää on yhdessä tekeminen. Kun he kohtaavat lapsensa, he tekevät paljon arkisia asioita, kuten kuljettavat harrastuksiin ja keskustelevat niistä tai pelaavat pihassa esimerkiksi jalkapalloa tai tekevät puutöitä. Haastateltava D kertoi, että kohtaamisissa lapsen kanssa on mukana yleensä leikki.

Yhdeksi teemaksi haastatteluissa osoittautui oman roolin löytäminen vanhempana. Kolme haastateltavista toi esille, että on pohtinut sitä, miten kertoa lapsille omasta taustastaan. He pitävät tärkeänä sitä, että lapset kuulevat sen heiltä itseltään, eivätkä esimer-

kiksi kavereiltaan. Tähän liittyy pohdinta siitä, millainen on vanhempana. Haastateltava B kertoi kokeneensa vahvasti alemmuudentunnetta ja epäonnistumista, koska ei ole ollut läsnä lapsen arjessa. Hän kertoi, että kohtaaminen lasten kanssa jännitti paljon vankilassa olon aikana, koska hän näki heitä niin harvoin. Myös lasta jännitti. Vanhemman osalta jännittäminen näkyi kohtaamisissa siten, ettei hän osannut kontrolloida lapsen käyttäytymistä. Lapsi käytti tätä hyväkseen ja pyrki niin saamaan huomiota. Huomion hakeminen näkyi heidän välisissä kohtaamisissaan lapsen tunteenpurkauksina ja kiukutteluna. Nykyään haastateltavalla on kokemus, että kohtaamisissa on läsnä lapsen luottamus siitä, ettei vanhempi enää lähde pois. Haastateltava nauttii lapsen kohtaamisesta ja sanoo, että näkee lapsen katseesta myös tämän nauttivan.

Haastatteluissa tarkastelimme kohtaamisia päiväkodin ja koulun henkilökunnan sekä muiden lasten vanhempien kanssa. Nämä kohtaamiset ovat haastateltavien kokemusten mukaan sujuneet moitteettomasti. Haastateltava B kuvaa kohtaamisten olleen hyvin neutraaleja eikä hän ole kohdannut niissä ennakkoluuloja. Haastateltava C kokee, että häntä tarkkaillaan enemmän, ja hänellä onkin tunne siitä, että esimerkiksi koulun puolelta ollaan aktiivisempia ottamaan yhteyttä lastensuojeluun.

Haastateltavan F kaksi lasta ovat huostaanotettuja ja heidät on sijoitettu sijaisperheeseen. Hänellä on ollut haasteita pohtiessaan omaa rooliaan vanhempana. Hän ei ole löytänyt omaa paikkaansa vanhempana huostaanotettujen lasten elämässä, sillä sijaisvanhemmat elävät heidän kanssaan arkea. Haastateltavan mukaan kohtaaminen sijaisvanhempien kanssa on ollut ristiriitaista. Huostaanoton alussa sijaisvanhemmat tukivat haastateltavaa ja toivat lapsia tapaamaan häntä. Kun haastateltava teki elämänmuutoksen, myös kohtaaminen sijaisvanhempien kanssa muuttui. Haastateltava kokee sijaisäidin pitävän häntä uhkana elämänmuutoksensa myötä. Huostaanotettujen lasten kanssa kohtaaminen on haastateltavan mukaan ollut hyvää. Se on kuitenkin jäänyt melko pintapuoliseksi, sillä hän ei ole päässyt tapaamaan lapsiaan ilman sijaisvanhempien läsnäoloa. Haastateltava on itse päättänyt ottaa sijaisperheeseen etäisyyttä, koska hän pelkää tilanteen haastavuuden vuoksi menettävänsä hermonsä. Hän aikoo katsoa asiaa uudestaan muutaman vuoden kuluttua, kun lapset ovat täysi-ikäisiä ja saavat itse päättää omista asioistaan.

Hän oli vaan poliisille sanonu että äiti on kuitenkin aina äiti -- Haastateltava E

6.2 Tuen tärkeys työelämän kohtaamisissa

Toisella tutkimuskysymyksellä tarkoituksena on selvittää vankilasta vapautuneiden kokemuksia kohtaamisista työelämässä tai koulussa. Kaikki haastateltavamme ovat tällä hetkellä työsuhteessa KRISillä, joten aineistomme perustuu pitkälti kokemuksiin kohtaamisista KRISillä. Kohtaamisen kokemukset painottuvat KRISillä tapahtuviin kohtaamisiin, sillä kolmella haastateltavalla on lyhytaikaista kokemusta työelämästä ja vain yksi haastateltava opiskelee tällä hetkellä.

Haastateltavien kokemusten mukaan työelämän kohtaamisissa vallitsee puhumattomuuden kulttuuri. Haastateltava A kokee, että vankilataustalla ei ole merkitystä kohtaamisissa koulussa. Työelämässä syntyvissä kohtaamisissa ei haastateltavien kokemusten mukaan puhuta omista henkilökohtaisista asioista. Haastatteluissa kävi ilmi, ettei näissä kohtaamisissa ollut mukana tukea, ja monet mainitsivatkin KRISiltä saadun tuen tärkeyden tässä yhteydessä.

Kohtaamiset KRISin kanssa nousivat haastatteluissa erittäin tärkeiksi kohtaamisiksi haastateltavien arjessa. Kaikki haastateltavat kokevat kohtaamiset KRISin kanssa hyvinä kohtaamisina. Kohtaamisia KRISin jäsenten kanssa haastateltavat kuvailivat kannustaviksi. Haastateltava E kokee näiden kohtaamisten luovan hänelle uskoa ja kannustaa häntä jatkamaan eteenpäin vastoinkäymisistä huolimatta. Haastateltavat kertovat kohtaamisten KRISin kanssa antaneen heille tukea heidän arjessaan ja haastateltava C kuvaa KRISin antaneen hänelle jopa elämänarvoa.

-- tää (KRIS) on antanu mulle elämää, elämän arvoa takas sillai... semmosta, hyvältä se on tuntunu alusta asti. Haastateltava C

Sit mä olin vähän niinku luovuttamassa siinä mut sitte KRIS loi sitä uskoo muhun että hei mä oon onnistunu nii säki voit onnistuu et ei tässä oo mitään hätää et sä pärjät ihan varmaan. Haastateltava F

Haastateltava E kokee tulleensa kuulluksi kohtaamisissa KRISiläisten kanssa ja haastateltava C nosti haastattelussa esiin myös luottamuksen. Hän tietää voivansa puhua luottamuksellisesti ilman pelkoa siitä, että hänen kertomansa asiat leviäisivät. KRISiläisten kanssa hän pystyy avoimesti puhumaan vaikeimmistakin asioista niin, että hänelle jää

siitä hyvä olo. Kaksi haastateltavista kokee kohtaamisten KRISiläisten kanssa luoneen heille turvallisen olon.

Haastateltavat pitävät erittäin tärkeinä kohtaamisissa syntyvää aitoa ymmärrystä. Koska KRISiläiset omaavat samankaltaisen taustan, pystyvät he myös ymmärtämään toisiaan. Samankaltaisuuden nähdään mahdollistavan sen, että KRISiläisten on helppo puhua toisilleen. Haastateltava C pitää tärkeänä sitä, että hänen kohdatessaan KRISiläisen he pystyvät puhumaan asioista niiden oikeilla nimillä. Haastateltava B uskoo heidän ymmärtävän toisiaan, koska he käyttävät samaa termistöä. Kaksi haastateltavista pitää erittäin tärkeänä sitä, että KRISiläinen osaa sanoittaa haastateltavien kokemaa, vaikka he eivät itse löytäisi kokemuksilleen sanoja. Keskusteluyhteyden luomisen KRISiläisten välillä koetaan olevan vaivatonta.

Ööh, se mikä lähinnä itelle oli semmonen iso asia et mietin sitä et toi ymmärtää oikeesti, mitä mä tässä koen. Haastateltava E

Kuitenki ollaan sanotaan, että samankaltaisia elikkä kun jokasella on oma historia nii siinä mielessä on niinku helppo kohdata -- Haastateltava E

Tärkeimpänä asiana haastateltavat pitävät hyväksytyksi tulemisen tunnetta kohtaamisissa KRISiläisten kanssa. Kohtaamisissa on helppo olla, koska niissä ei tarvitse esittää mitään, vaan saa olla juuri sellainen kuin oikeasti on. Haastateltava D pitää tärkeänä sitä, että vaikka hän saattoi olla päihtyneenä kohtaamisissa, häntä ei siltikään kohdattu tuomitsevasti. Kohtaamisia KRISiläisten kanssa luonnehtii ystävällisyys ja hyväksyntä.

Kohtaamiset on niinku sillai aitoja, että ei tarvii esittää mitään muuta --
Haastateltava F

6.3 Aito ja arvostava kohtaaminen sosiaalihuollossa

Kolmantena tutkimuskysymyksenä on kokemukset kohtaamisista sosiaalihuollossa. Tarkoituksena on selvittää sosiaalihuollon työntekijän ja vankilasta vapautuneen välistä kohtaamista vapautuneen asioidessa sosiaalihuollossa.

Viidellä haastateltavista on hyvä kokemus sosiaalihuollossa tapahtuvista kohtaamisista. Pääsääntöisesti kokemukset ovat siis hyviä lukuun ottamatta muutamia poikkeustapauksia. Haastateltava F kertoo kokemuksensa olleen huono lastensuojelun kanssa asioidessa. Kaksi haastateltavista toi esille sen, että oma asenne vaikuttaa pitkälti siihen, millainen kokemus kohtaamisista sosiaalihuollon työntekijän kanssa on syntynyt.

Kysyimme haastatteluissa, onko KRISin työntekijän läsnäolo tapaamisissa vaikuttanut sosiaalihuollon työntekijän tapaan kohdata asiakas. Haastateltava A kertoi, että ei ole huomannut eroa KRISin työntekijän ollessa mukana. Hän kuitenkin kokee, että jos hän on itse ollut tukihenkilönä jonkun mukana, hänen läsnäolonsa on tuonut lisää luottamusta sosiaalihuollon työntekijän puolelta. Hän uskoo tämän johtuvan siitä, että sosiaalihuollon työntekijä tietää KRISiläisten elävän päihtetöntä ja rikoksetonta elämää. Haastateltava C on kuullut tukihenkilönä toimiessaan asiakkaaltaan, että sosiaalihuollon työntekijä on käyttäytynyt tietyllä tavalla hänen ollessaan paikalla.

Hyvän kokemuksen syntymisessä yhtenä tärkeimpänä tekijänä on ollut haastateltavien mukaan se, että työntekijä kohtelee heitä ihmisinä. Kaksi haastateltavista kertoi, että sosiaalihuollon työntekijä on jaksanut uskoa heihin heidän menneisyydestään huolimatta. Kolme haastateltavista kertoi, että sosiaalihuollon työntekijän tavalla kohdata asiakas ei ollut merkitystä silloin, kun tapaamisessa myönnettiin heille rahaa. Tällöin työntekijän tavalla kohdata asiakas ei niinkään ole ollut merkitystä, vaan sillä, että haastateltavat saivat sen, mitä halusivat. Haastateltava E kokee tärkeänä kokemuksen syntymisessä sen, että työntekijä pystyi myötäelämään hänen elämäntilannettaan. Hänen kokemuksessaan esille nousi myös työntekijän aito kiinnostus ja auttamisen halu häntä kohtaan. Haastateltava C pitää tärkeänä sitä, että hänellä on ollut pitkään sama työntekijä, jolloin he ovat pystyneet puhumaan asioista avoimesti. Kannustus ja toivon luominen nähtiin myös olennaisina asioina hyvän kohtaamisen kokemuksen syntymisessä.

Musta tuntuu, että ainakin se, että hän otti mut ihmisenä vastaan elikkä ei tullu se, että jaaha tässä on taas yks entinen vanki ja muuta tämmöstä elikkä tota mä sain ihan semmosen ihmismäisen kohtelun siellä ja totaa... monesti tuntu sillai, että... ei nyt voi sanoa, että hän tuskaili mun tilannetta yhtä paljon kun minä mutta semmosta myötäelämisestä oli siinä, että...
Haastateltava E

Sosiaalihuollon työntekijän välinpitämättömyys on haastateltavien mukaan osana huonon kohtaamisen kokemuksen syntymistä. Työntekijä ei tällöin ole ollut kiinnostunut

asiakkaan asioista. Hän on saattanut tuijottaa tietokonetta koko ajan kohtaamatta asiakasta aidosti. Hänen toimintansa on siis ollut mekaanista. Haastateltava A on kokenut tulleeensa kohdatuksi epäoikeudenmukaisesti. Hän ei kuitenkaan koe työntekijöiden vaihtuvuuden haitanneen kohtaamisia sosiaalihuollon työntekijöiden kanssa. Haastateltava D taas kokee työntekijöiden vaihtuvuuden ärsyttävänä, sillä työntekijän vaihduttua hänen on aina täytynyt kertoa taustansa uudelleen. Hän kokee myös, että joillakin työntekijöillä on saattanut olla ennakoasenne häntä kohtaan sen jälkeen, kun he ovat lukee neet tietokoneelta hänen tietonsa. Haastateltavan D mukaan ennakoasenne on näkynyt tietynlaisina kysymyksinä, joita työntekijä on esittänyt. Lisäksi hän kertoi kuulevansa ennakoasenteen työntekijän äänensävyistä.

-- jäi vähän semmonen fiilis, että no mä kävin nyt ku mun oli pakko mut ei tästä mitään iloakaan ollu. Et jäi vähän semmonen hälläväliä fiilis, että tota ei kiinnosta mun asiat -- Haastateltava E

Kysyimme haastateltavilta, millaisia kokemuksia heillä on siitä, vaikuttaako sosiaalihuollon työntekijän käytös asiakkaan käytökseen tai asiakkaan käytös työntekijän käytökseen. Kolme haastateltavista kertoi työntekijän käytöksen vaikuttaneen haastateltavien käytökseen. Haastateltava D kertoi, että kun hän nuorempana kohtasi tällaisia tilanteita, hänellä oli tapana poistua tilanteesta. Nykyään hän saattaa tällaisessa tilanteessa mennä helposti puolustuskannalle. Kun haastateltava A on kokenut työntekijän olleen tyly häntä kohtaan, hän on turhautunut ja aikonut reagoida työntekijän käytökseen tunteensa mukaan. Haastateltava C kertoi muuttuvansa sosiaalihuollon työntekijän käytöksen mukaan. Hän nosti esiin kuitenkin myös sen, että työntekijän käytös saattaa joskus olla asiakkaasta riippuvaa. Jos asiakas on ollut aggressiivinen, se voi vaikuttaa työntekijän käyttäytymiseen asiakasta kohtaan.

Ja sitte mä turhauduin siinä ja meinasin alkaa käyttäytyä ku idiootti, koska mä koin et se nainen oli tyly mulle et sitä ei vaan kiinnosta et se vaan tuuraa tätä toista henkilöä tässä et sitä ei kiinnosta mun asiat yhtään mut se nyt vaan tuli tähän ajalle, että ei siin ollu muuta. Haastateltava A

6.4 Kohtaamisilla on merkitystä arjessa

Kaikki kuusi haastateltavaa sanoivat kohtaamisilla olevan merkitystä heidän arjessaan. Välillä kohtaamiset vaikuttavat enemmän ja välillä vähemmän. Positiivinen kohtaami-

nen näkyy haastateltavissa hyväntuulisuutena, kun taas negatiivinen kohtaaminen saattaa jäädä harmittamaan. Haastateltava F toi esiin, että kohtaaminen tarkoittaa myös muuta kuin keskustelua. Kohtaaminen voidaan nähdä yhdessä kokemisena. Hän korosti myös sitä, että kohtaaminen voi tapahtua missä ja milloin tahansa.

Haastateltava C kokee kohtaamisten vaikuttavan hänen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiinsa. Hän kokee voivansa sitä paremmin, mitä paremmin kohtaamiset sujuvat. Hän kertoi kohtaamisten antavan hänelle voimavaroja. Haastateltava D pitää kanssakäymistä ihmisten kanssa tärkeänä hänen arjessaan. Hänen mielestään on tärkeää tuntee olevansa osa jotakin. Haastateltava F totesi, ettei maailmassa ole muulla merkitystä kuin kohtaamisilla, sillä niitä syntyy joka tapauksessa, halusimme sitä tai emme.

Eihän tässä maailmassa millään muulla oookkaan merkitystä ku niillä kohtaamisilla. Sitähän tässä haluttiin tai ei, niin tehdään joka tapauksessa.
Haastateltava F

6.4.1 Hyvä kohtaaminen voimaannuttavana kokemuksena

Ihmisten olemus ja se, kuinka lähestyy toista ihmistä hänet kohdatessaan, on haastateltavan D mielestä tärkeää. Kaksi haastateltavaa nostikin tärkeäksi juuri sen, että kohdataan jokainen ihminen ihmisenä. Kohtaamisessa on tärkeää se, että kohdataan toinen ennakkoluulottomasti ilman tuomitsemista.

-- semmonen ennakkoluulottomuus ja että ollaan ihmisiä toisillemme, että tota oli se sitte usko se mihin tahansa tai oli seksuaalisuuntautuminen mikä tahansa tai mimmonen menneisyys sillä ihan tahansa on, ihon väri tai muutakaan, nii sitten ei pitäis vaikuttaa millään tavalla siihen kohtaamiseen. Haastateltava A

No kyllä se aina semmonen jollakin tapaa se et ei tuomitse, ei tuomitse toista ihmistä niinkö et jos jää se vaikutelma et katotaan niinkö ihminen ihmisenä et ei niitä tekoja aina, vaan että vähän niinkö että tekojen takana nähään ihminen että ihan vaan että tuli sellanen olo, että tässä tuli niinkö kuulluks. Haastateltava B

Se, että molemmat saavat kertoa oman asiansa, koetaan tärkeänä osana kohtaamista. Kohtaamisessa tulee olla vastaanottavainen ja avoin. Monet haastateltavista pitävät kuulluksi tulemisen tunnetta merkityksellisenä asiana kohtaamisen kannalta. Kohtaami-

seen tulee keskittyä, jotta toinen voi tuntea itsensä kuulluksi. Haastateltavan D mukaan hyvä kohtaaminen on tapahtunut silloin, kun jää tunne, että toinen on ymmärtänyt hänen asiansa. Haastateltava F kokee kohtaamisen olleen hyvä silloin, kun ihmiselle jää kohtaamisen jälkeen voimaannuttava kokemus.

Et oli se nyt mikä tahansa, totta kai kuunnellaan ja näin pois päin, ei tehdä muuta, keskitytään siihen asiaan ja näin, mut ehkä semmonen, että sillä ihmisellä tulee semmonen voimaannuttava kokemus sen jälkeen et olipa hyvä juttu -- Haastateltava F

6.4.2 Huono kohtaaminen voimavaroja kuluttavana kokemuksena

Huonon kohtaamisen kokemuksen syntymisessä merkittävimpänä tekijänä haastateltavat pitävät sitä, ettei kohtaamisen toinen osapuoli ole läsnä. Kaksi haastateltavista nosti esiin sosiaalihuollon työntekijöiden kiireen, mikä vaikuttaa kohtaamisesta syntyvään kokemukseen. Haastateltavat sanoivat, että huonossa kohtaamisessa toinen ei kuuntele, ei osoita kiinnostusta eikä keskity. Haastateltava E kuvaa, että huonossa kohtaamisessa välittyy välinpitämättömyyden tunne. Haastateltavien mukaan edellä mainitut asiat voi kuulla äänensävyistä tai huomata siitä, ettei kohtaamisten osapuolten välille synny katsekontaktia.

Mistä muodostuu semmonen negatiivinen kokemus? Haastattelija

Äänensävy ja läsnäolottomuus, miten se nyt sanotaan... ei oo läsnä ja sitte semmonen niinku äänensävy ja semmonen niinku kiire... ne on varmaan semmoset pahimmat että... joo joo semmonen joo-puhelu, se on niinku vitun ärsyttävää sit... Haastateltava A

Huonossa kohtaamisessa ihmiselle välittyy se, ettei arvosta toista. Haastateltava D kokee tämän niin, että toinen sivuuttaa hänen mielipiteensä ja asettaa itsensä hänen yläpuolelleen. Haastateltavan B mukaan huonossa kohtaamisessa kyseenalaistetaan toista ja hänen sanomaansa. Haastateltava C taas kokee, että toista saa kyseenalaistaa, mutta se, miten sen osoittaa, on merkityksellistä. Hänen mukaansa huonossa kohtaamisessa ei kannusteta toista, vaan vähätellään häntä. Haastateltava E pitää huonona kohtaamisena sitä, jos toinen tulee kohtamiseen liian hyökkäävästi tai tunkeilevasti, eikä anna toiselle tilaa kertoa omaa asiaansa.

No just silleen et toinen niinku sivuuttaa tai silleen niinku ei niinku arvosta niinku mitä sanoo tai sen mielipidettä niin ni... se on ainaki ittelle semmoinen tosi iso kynnys jos se toinen asettaa ittes silleen yläpuolelle -- Haastateltava D

7 POHDINTA

7.1 Johtopäätökset

Yhtenä tärkeimpänä tutkimuksessamme esiin nousseena asiana pidämme sitä, että kohtaamiset saattavat olla merkityksellisempiä kuin ehkä osataan odottaakaan. Jo yksi kohtaaminen saattaa olla merkittävä tekijä elämänsuunnan muutoksen suhteen. Haastattelujemme pohjalta voimme todeta KRISin kohtaamisten olleen erittäin tärkeä osa vankilasta vapautuneen elämänmuutoksessa. Kohtaamisissa hän on saanut toivoa ja motivaatiota muuttaa elämänsä.

Lähes kaikkien haastateltaviemme kohdalla kokemukset kohtaamisista olivat erilaisia ennen vankeusrangaistusta ja vankilasta vapautumisen jälkeen. Ennen vankeusrangaistusta päihteet kuuluivat vahvasti haastateltaviemme elämään. Tutkimuksemme osoitti, että aktiivinen päihteiden käyttö vaikuttaa ihmisten väliseen kohtamiseen. Aktiivisen päihteiden käytön aikana haastateltavamme eivät kohdanneet muita aidosti, vaan kohtaamiset olivat ennemminkin hyödyn tavoittelua. Kohtaamisista pyrittiin hyötymään muun muassa saamalla lisää päihteitä. Elämänmuutoksen jälkeen tapahtuneet kohtaamiset ollaan koettu aitoina. Kohtaamisten laatuun voi tutkimuksemme perusteella nähdä vaikuttavan ihmisen aito mielenkiinto ja halu kohdata ihmisiä. Dunderfeltin (2016, 125) mukaan toista ihmistä ei voi komentaa kohtaamaan aidosti, vaan henkilön tulee itse haluta kohdata toinen aidosti, jotta kohtaaminen todella voisi syntyä. Tutkimuksemme osoitti, että vapautuneiden omalla asenteella on suuri vaikutus siihen, millainen kokemus kohtaamisesta syntyy. Kohtaamisessa on aina kaksi ihmistä ja molempien arvot ja asenteet vaikuttavat kokemukseen kohtaamisesta (Mattila 2008, 13.)

Vankilasta vapautuneet ilmaisivat haastatteluissa, että he aistivat toisen läsnäolon ja kiinnostuksen tai niiden puuttumisen kohtaamisessa. Kohtaamisen aitouden voi siis vaistota. Ihmiset aistivat sanattoman viestinnän ilmiöitä ja tekevät niistä usein voimakkaita johtopäätöksiä. Jos kohtaamisen toinen osapuoli ei kuuntele, ei ole läsnä ja viestittää sanattomasti, ettei hän halua olla läsnä, muodostuu kohtaamisesta negatiivinen kokemus. (Dunderfelt 2016, 127.)

Tutkimuksemme pohjalta voimme todeta, että vankilasta vapautuneet kokevat kohtaamisissa tärkeäksi samankaltaisuuden, jonka myötä kohtaamisissa syntyy aitoa ymmärrystä. Tämä taas on tutkimuksemme mukaan yksi olennainen tekijä, joka vaikuttaa kokemuksen syntymiseen kohtaamisesta. Yksikin kohtaaminen voi olla tärkeä, jos ihminen kokee, että toiset todella ymmärtävät häntä (Vilén 2008, 67). Vankilasta vapautuneet näkevät samankaltaisuuden merkityksellisenä tekijänä kohtaamisissa, koska asioista voidaan puhua avoimesti ja kohtaamisessa koetaan, että voidaan olla oma itsensä samankaltaisen taustan vuoksi. Samankaltaisuuden koetaan olevan merkityksellistä, sillä se luo toivoa ja motivaatiota omaan elämänmuutokseen. Kun vankilasta vapautunut on kuullut toisen saman taustan omaavan henkilön selviytyneen yhtä vaikeista asioista kuin itse on kokenut, tuo se esiin itsessä myös uskoa muutokseen elämässään.

Haastatteluissa nousi esiin vankilasta vapautuneiden kohtaamiset heidän vanhempiansa kanssa, vaikka alkuperäisessä haastattelurungossamme ei ollut mukana haastateltavien omien vanhempien kanssa tapahtuvaa kohtaamista. Kohtaukset vankilasta vapautuneen ja hänen vanhempiansa välillä voidaan siis nähdä merkityksellisinä kohtaamisina vankilasta vapautuneen arjessa. Tutkimuksemme mukaan haastateltavien kokemukset kohtaamisista heidän omien vanhempiansa kanssa eivät ole muuttuneet vankilasta vapautumisen jälkeen. On kohtaaminen sitten ollut haastateltavan ja hänen vanhempansa välillä hyvää tai huonoa, on se säilynyt lähes samanlaisena myös vankilasta vapautumisen jälkeen. Näin ollen opinnäytetyömme perusteella voidaan sanoa, että vankilassa olo ei ole suuremmin vaikuttanut haastateltaviemme ja heidän vanhempiansa väliseen suhteeseen ja siinä tapahtuviin kohtaamisiin.

Vankilassa ololla on vaikutusta siihen, kuinka vapautunut vanhempi ja lapsi kohtaavat toisensa vankilasta vapautumisen jälkeen. Vapautuneen vanhemman ja lapsen kohtaamisessa muodostuu jännite. Jännitettä lisää se, että siviilissä perheelle on muodostunut oma arki, joten vapautumiseen sopeutuminen voi olla vapautuneelle vanhemmalle ja hänen perheelleen haastavaa. Tätä tutkimuksemme johtopäätöstä tukee Rikosseuraamuslaitoksen julkaisu, jonka mukaan perheen muodostamaan arkeen mukautuminen saattaa viedä oman aikansa. (Karsikas 2003, 18.) Kaikilla haastateltavilla on ollut eri elämäntilanne vapautuessaan, mutta heitä yhdisti vaikeus löytää omaa rooliaan vanhempana.

Yllätykseksemme voimme todeta, että opinnäytetyöhömmme osallistuneilla haastateltavilla on pääsääntöisesti hyvä kokemus sosiaalihuollosta. Vapautuneiden kokemusten mukaan heidän ja sosiaalihuollon työntekijöiden väliset kohtaamiset ovat onnistuneita, muutamaa yksittäistä tapausta lukuun ottamatta. Näissä tilanteissa vapautuneet kokevat heidän oman asenteensa vaikuttaneen kohtamiseen. Vilén ym. (2008, 120) kuvaavat sitä, kuinka asiakkaan käytös saattaa vaikuttaa työntekijän käytökseen. Tutkimuksemme voimme todeta tämän saman asian. Lisäksi voimme todeta työntekijän käytöksen vaikuttavan asiakkaan käytökseen. Jos työntekijän äänensävy on nolaava, syyttävä tai väheksyvä, saattaa se herättää asiakkaassa aggressiivisuutta. Tämä pätee myös toisinpäin: syyttävästi käyttäytyvä asiakas saattaa tuntua uhkaavalta ja vaikuttaa näin työntekijän käytökseen. (Vilén ym. 2008, 120.)

Haastatteluiden perusteella voimme huomata, että hyvä kohtaminen saa aikaan voimaantumisen tunteen. Tällöin kohtamisessa ei tarvitse esittää tai peitellä mitään, vaan voi olla täysin oma itsensä. Hyväksytyksi ja arvostetuksi tuleminen tunne on keskeistä hyvässä kohtamisessa. Vankilasta vapautuneet kokevat, että hyvässä kohtamisessa tullaan kuulluksi. Kuulluksi tuleminen on sitä, että kuuntelija haluaa ymmärtää, mitä kertoja viestittää. Vastanottava, läsnäoleva kuunteleminen tarkoittaa sitä, että tyhjentää hetkeksi tietoisuutensa omista ajatuksistaan ja haluaa aidosti vastaanottaa toisen ihmisen näkemyksiä. Tämä tarkoittaa myös sitä, että on läsnä toisen ihmisen ainutlaatuisessa, yksilöllisessä kohtamisen kokemuksessa. (Vilén ym. 2008, 62; Dunderfelt 2016, 128.)

Tutkimuksemme mukaan kohtamisesta huonon tekee toisen läsnäolottomuus, välinpitämättömyys ja se, että toinen osapuoli ei ole aidosti kiinnostunut. Lisäksi haastatteluisammme nousi esiin tasa-arvottomuuden tunne osana huonoa kohtamista. Näiden edellä mainittujen välttämiseksi kaikkien tulisi reflektoida omaa käyttäytymistään kohtamisissa, jotta kokemus pienistäkin arjen kohtamisista jäisi positiiviseksi. Kohtamisista tulisi unohtaa suorittaminen ja valmiiksi mietityt vuorosanat, ja kohdata toinen ihminen läsnäolevasti (Mattila 2008, 14.)

Yhtenä tärkeänä johtopäätöksenä voimme todeta, että kohtaamiset vaikuttavat vankilasta vapautuneiden jokapäiväiseen arkeen ja hyvinvointiin. Kohtaamiset ovat aitoja silloin, kun molemmat kohtamisen osapuolet osaavat hyväksyä myös itsensä hyvine ja huonoine puolineen. Mainitsimme aiemmin teoriaosuudessamme sen, että läsnäolevaa kohtamista pidetään nykyään yhtenä keskeisimpänä elämänvoimaa antavana asiana, ja

voimmekin todeta tutkimustuloksiemme tukevan tätä teoriaa (Dunderfelt 2016, 8.) Hyvä kohtaaminen vaikuttaa vankilasta vapautuneen hyvinvointiin ja arkeen positiivisesti, kun taas huonolla kohtamisella saattaa olla negatiivinen vaikutus. Monet kuvasivat sitä, että kohtaamisten luonne vaikuttaa vahvasti kokemukseen siitä, miten kokee kuluneen päivän sujuneen. Useaan otteeseen tutkimuksessamme nousi esiin se, että kohtaukset ovat merkityksellisiä sen vuoksi, että kohtaaminen saattaa luoda uskoa itseän ja auttaa arjessa jaksamista. Kohtaukset saattavat olla voimaannuttavia ja voimaantumisen tunne saattaa kantaa hyvinkin pitkään. Se, että kokee toisen ymmärtävän ihmistä tämän vaikeimmillakin hetkillä, saattaa se joissakin tilanteissa olla parhaimmillaan jopa fyysistä tai psyykkistä kipua lieventävää (Vilén ym. 2008, 62). Kohtauksissa syntyvillä kokemuksilla on siis suurta merkitystä vankilasta vapautuneiden arjessa. Ihminen muodostaa kuvaa itsestään ja luo elämälleen merkityksiä muiden avulla (Vilén ym. 2008, 59).

7.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyömme pohjautuu tekemiimme haastatteluihin ja kirjalliseen lähdemateriaaliin. Meillä ei ole aikaisempaa kokemusta aihealueesta, joten perehdyimme aihetta käsittelevään kirjallisuuteen laaja-alaisesti. Tarkastelimme lähteitä kriittisesti ja pyrimme käyttämään lähteinä ainoastaan luotettavaa materiaalia.

Työssämme keskeisenä osana ovat eettisyys ja luotettavuus. Eettisyys on tutkimuksen luotettavuuden toinen puoli. Eettisyys liittyy siis tutkimuksen luotettavuuteen ja arviointikriteereihin. Tämän takia jo tutkimusaiheen valinnassa tulee miettiä eettisiä kysymyksiä. Tällaisia kysymyksiä voivat olla esimerkiksi se, mikä on tutkijan oma motiivi aiheen suhteen eli se, miksi tutkija ryhtyy tutkimaan kyseistä aihetta. (Hirsjärvi ym. 2009, 24–25; Tuomi & Sarajärvi 2009, 127, 129.) Pohdimmekin aihetta valitessamme omaa motiiviamme. Päädyimme aiheeseen sekä meidän että yhteistyötahomme yhteisellä päätöksellä. Koemme aiheen hyödylliseksi ja merkittäväksi ja halusimmekin aiheen, jonka myös yhteistyötaho kokee tärkeäksi ja tarpeelliseksi.

Kun valitsimme opinnäytetyömme aiheen, pohdimme aiheen arkaluonteisuutta. Koska tutkija kantaa vastuun tutkittavien yksityisyyden suojasta, on hänen tehtävänsä arvioida, mitkä asiat arkaluonteisuutensa takia täytyy raportoida erityisen varovasti tunnistamis-

rikin vuoksi (Kuula 2006, 204.) Haastatteluissa kävi ilmi, että aihe on varsinkin osalle haastateltavista hyvin arka. Tällöin herää eettinen kysymys siitä, onko sopivaa kerätä tällaista aineistoa haastattelumenetelmää käyttäen vai olisiko kyselylomakkeella kerätävä aineisto ollut parempi vaihtoehto. Näin ollen haastateltava olisi jäänyt täysin anonyymiksi ja tarkoituksellisesti etäiseksi (Hirsjärvi ym. 2009, 206). Tällöin ei kuitenkaan olisi syntynyt kohtaamista eikä vastavuoroisuutta kohtaamisessa, joten haastateltavalle ei olisi syntynyt tunnetta siitä, että hänen kokemuksensa ovat oikeutettuja ja haluttuja.

Tutkimusta tehdessä on tärkeää muistaa ihmisarvon kunnioittaminen. Tämä tulee esiin tutkimuksessamme siinä, että annamme tutkimukseen osallistuvien päättää itse, haluavatko he osallistua tutkimukseen, ja painotamme sitä, että heillä on mahdollisuus peruuttaa tutkimukseen osallistuminen missä vaiheessa tahansa. Tähän liittyy myös se, että pohjustamme hyvin tutkimuksemme tarkoituksen ja tavoitteen ennen tutkimuksen aloittamista, jotta osallistujat tietävät varmasti, mihin ovat ryhtymässä ja mitä tutkimus sisältää.

Tutkimukseen osallistujia ei voida tunnistaa, sillä anonymiteetti säilyy koko tutkimuksen ajan. Emme missään vaiheessa tutkimusta kysy osallistujien nimiä tai muita henkilötietoja. Anonymiteetin säilymisen turvaamisen takia on ollut tärkeää pohtia sitä, voimmeko julkistaa KRIS-Tampere ry:n yhteistyötahona lopullisessa opinnäytetyössämme, ja keskustella asiasta. Nauhoitimme haastattelut, mutta litteroinnin jälkeen tuhosimme äänitallenteet. Lisäksi tuhosimme myös litteroinnista syntyneet materiaalit. Kerroimme tästä saatekirjeessä, jotka lähetimme mahdollisille haastatteluun osallistuville henkilöille. Saatekirjeessä avasimme opinnäytetyömme aiheita ja tarkoitusta sekä sitä, miten tutkimus toteutetaan.

Ennen haastatteluja pohdimme paljon haastatteluiden toteutusta. Mietimme, teemmekö haastattelut yhdessä vai erikseen. Jos tekisimme haastattelut yhdessä, voisimme varmistaa paremmin sen, että haastatteluista tulee yhtenäiset. Tällöin saisimme myös tukea toisistamme, koska kumpikaan meistä ei ole ennen tehnyt mitään vastaavaa. Toisaalta erikseen haastattelemisen olisi paljon tehokkaampaa. Jos teemme haastattelut yhdessä, tuntuuko se haastateltavasta epämurkavalta vai päinvastoin. Tämän vuoksi kysyimme haastateltavilta, mitä mieltä he ovat asiasta, ja näin otimme heidän mielipiteensä ja toivomuksensa huomioon sekä osallistimme heitä.

Meidän oli tärkeää miettiä etukäteen ennen haastattelutilannetta, miten toimimme haastatteluissa ja miten kohtaamme haastateltavat. Mietimme sitä, esitämmekö huomaattamme haastattelutilanteessa johdattelevia kysymyksiä. Tämän vuoksi on erittäin tärkeää kiinnittää huomiota kysymysten neutraalisuuteen, jotta tulokset olisivat mahdollisimman luotettavia. Meidän tuli jokaisessa tutkimuksemme vaiheessa tarkastella kriittisesti omaa työtämme ja toimintaamme.

Olemme keskustelleet keskenämme useaan otteeseen siitä, kuinka me kohtaamme haastateltavat haastattelutilanteessa, ja pohtineet asiaa. Koska opinnäytetyömme aiheena on kohtaaminen, se on ollut isossa osassa koko tutkimuksemme ajan, varsinkin haastattelutilanteissa. Tulee miettiä etukäteen, miten haastattelija voi vaikuttaa haastattelutilanteen onnistumiseen esimerkiksi sillä, minkälaista kieltä haastattelija käyttää ja miten esittää asian (Valli & Aaltola 2015, 32). Vaikka nämä asiat tulee ottaa huomioon, koemme tärkeäksi sen, että olemme aidosti omana itsenämme haastattelutilanteessa. Tavoitteenamme on, että haastattelutilanteet olisivat luonnollisia, ja meidän sekä haastateltavan välinen kohtaaminen olisi tasavertainen ja luottamuksellinen.

Haastateltava saattaa kokea haastattelutilanteen uhkaavaksi tai pelottavaksi. Haastattelutilanteessa haastavaa luotettavuuden kannalta voi olla se, että haastateltava ei välttämättä uskalla kertoa asioista täysin totuudenmukaisesti. Haastateltava saattaa kertoa asioista esimerkiksi yhteiskunnassamme hyväksyttävällä tavalla. Koemme kuitenkin, että haastattelujen avulla saamme luotettavampaa ja todenmukaisempaa tietoa, kun jos olisimme toteuttaneet tutkimuksemme kyselylomaketta käyttämällä. Tällöin aineistosta olisi saatanut tulla niukempi eikä vastaaja välttämättä olisi osannut ilmaista itseään kirjallisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 206; Hirsjärvi & Hurme 2010, 89–98; Tuomi & Sarajärvi 2013, 73–74.) Kaikki tutkimuksemme osallistujat osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti, jolloin voisi ajatella, että tämä asia opinnäytetyössämme ei suuresti vähennä tutkimustulosten luotettavuutta.

Haastattelijan tulee jo suunnitellessaan haastattelutilannetta valita haastattelutila niin, että ottaa huomioon haastateltavan näkökulman (Valli & Aaltola 2015, 30). Haastattelutilanteissa tulee siis ottaa huomioon, että ympäristö on turvallinen ja luotettava. Tämän takia on tärkeää, että haastatteluympäristö mietitään tarkkaan. Päätimmekin pitää vankilasta vapautuneiden haastattelut KRIS-Tampere ry:n tiloissa, sillä tilat ovat haastateltaville entuudestaan tutut.

Opinnäytetyössämme voimme pitää haastatteluaineistoa melko luotettavana. Nauhoituksista syntyneiden äänitallenteiden kuuluvuus oli hyvää ja litteroinnissa noudatimme samoja sääntöjä tutkimuksen alusta loppuun. Haastattelimme kuutta henkilöä ja molemmat litteroimme kolme äänitallennetta. Luotettavuuden takaamiseksi kävimme läpi yhdessä säännöt, joita noudatimme litteroidessamme aineistoa. Opinnäytetyömme luotettavuuden ja eettisyyden kannalta olennaista on myös se, että tutkimuksen tuloksia ei tule yleistää tai muokata omien oletusten mukaisiksi. (Hirsjärvi ja Hurme 2010, 185; Hirsjärvi ym. 2014, 26.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. Tarkkaavaisuus koskee tutkimuksen kaikkia vaiheita. (Hirsjärvi ym. 2009, 232.) Olemme opinnäytetyössämme selostaneet tarkasti, miten toteutamme tutkimuksemme ja miksi olemme päätyneet ratkaisuihin, joita olemme tehneet. Tältä osalta koemme opinnäytetyömme olevan luotettava. Koska teemme opinnäytetyömme kahdestaan, se saattaa myös lisätä tutkimuksemme luotettavuutta. Yhdessä huomaamme eri asioita ja tuomme esiin useampia näkökulmia, jolloin pystymme arvioimaan opinnäytetyömme luotettavuutta ja eettisyyttä kriittisemmin.

7.3 Työn onnistumisen arviointi ja jatkotutkimusaiheet

Opinnäytetyöprosessi on ollut meille todella antoisa ja opettavainen. Olemme päässeet tutustumaan tärkeään aiheeseen, jota ei kuitenkaan opintojemme aikana ole käsitelty laajemmin. Vaikka aiheemme on muuttunut ideapaperin esittämisen jälkeen useampaan otteeseen, olemme silti erittäin tyytyväisiä opinnäytetyömme lopulliseen aiheeseen ja lopputulokseen. Opinnäytetyömme kautta olemme päässeet tutustumaan paljon uusiin ja erilaisiin ihmisiin, jonka kautta myös oma ajattelu ja tapa kohdata erilaisia ihmisiä on muuttunut. Uskallamme avoimemmin kohdata ihmisiä. Olemme saaneet lisää luottamusta myös omaa osaamistamme kohtaan.

Opinnäytetyössämme olemme osoittaneet, että ihmisten välisillä kohtaamisilla on suuri merkitys jokapäiväisessä arjessa. Työmme avulla vankilasta vapautuneet ovat saaneet tuoda kokemuksensa esille ja sitä kautta saaneet oman äänensä kuuluviin. Opinnäytetyöstämme voi saada uusia näkökulmia ihmisten välisestä kohtaamisesta. Uskomme,

että opinnäytetyömme herättää ajatuksia ja uusia näkökulmia kohtaamisten merkityksestä arjessa.

Opinnäytetyöprosessi on opettanut meille kärsivällisyyttä. Prosessissa keskeneräisyyden sietäminen on ollut keskeisessä osassa, joten sitä meidän on täytynyt oppia sietämään. Olemme myös oppineet sen, että näin pitkässä prosessissa suunnitelman orjallinen noudattaminen ei ole täysin realistista. On siis täytynyt uskaltaa muuttaa suunnitelmaa. Opinnäytetyöprosessin aikana olemme oppineet luottamaan itseemme ja tekemään päätöksiä epävarmoissakin tilanteissa.

Opinnäytetyömme on onnistunut siinä, että aiheemme on ajankohtainen, sillä ihmisten väliseen kohtaamiseen on vasta viime aikoina alettu kiinnittää enemmän huomiota. (Dunderfelt 2016, 10.) Kohtaamisen laatuun halutaan nykyään kiinnittää enemmän huomiota, ja siksi opinnäytetyömme aiheetta on tärkeää tarkastella. Opinnäytetyöprosessin aikana kävi ilmi, ettei suurin osa haastateltavista ollut aikaisemmin pohtinut kohtaamisista ja niiden merkitystä heidän arjessaan. Opinnäytetyömme loi varmasti uusia näkökulmia myös haastateltavillemme. Myös tämän osalta koemme opinnäytetyömme onnistuneeksi.

Jatkotutkimusaihe-ehdotuksena opinnäytetyöllemme voisi olla se, että tutkittaisiin kokemuksia kohtaamisista vankilasta vapautuneiden läheisten näkökulmasta. Lisäksi voitaisiin tutkia sosiaalihuollon työntekijöiden kokemuksia kohtaamisista.

LÄHTEET

- Aaltola, J. & Valli, R. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Andersson, L., Hetemäki, I., Mustonen, R. & Sihvola, A. 2011. Kaikki irti arjesta. Talinna: Gaudeamus.
- Bergman, E. 2011. Vapautumisen suunnittelu ja valmistelu. Julkaistu 1.6.2011. Luettu 30.3.2017.
[http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2483/vapautumisen suunnittelu ja valmistelu](http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2483/vapautumisen_suunnittelu_ja_valmistelu)
- Davies, M. 2007. Doing a succesful research project. Using qualitative or quantitative methods.
- Dunderfelt, T. 2016. Läsä oleva kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Eloranta, S. 2017. Parasta mitä voimme antaa toiselle ihmiselle on aito kohtaaminen. Luettu 11.1.2017.
<http://www.muistiasiantuntijat.fi/memo.php?udpview=read&src=db25114&sid=19&issue=2013-02&lang=fi>
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Eskola, T. lehtori. 2014. Sosionomin osaaminen senioripalveluissa. Luennot ja oppimateriaalit. Sosiaalialan koulutusohjelma. TAMK.
- Gideon, L. & Sung, H-E. 2011. Rethinking corrections. Rehabilitation, Reentry, and Reintegration. United States of America: SAGE Publications.
- Granfelt, R. 2003. Vankilasta kotiin vai kadulle?. Vangit kertovat asunnottomuudesta. Helsinki: Edita.
- Granfelt, R. 2014. Asunto vai rikoksettomuus ensin?. Asumissosiaalisen työn tuella irti asunnottomuudesta ja rikollisuudesta. Teoksessa Linderborg, H., Suonio, M. & Lassila, T. (toim.) Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2014. Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitos, 255–275.
http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/NdFcArAZr/RISE_1_2014_Sosiaalityo_ja_sosiaalinen_tuki_280214web_versio1.3.pdf
- Haverinen, R., Kuronen, M. & Pösö, T. 2014. Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Tampere: Vastapaino Oy.
- Helle, A. 2006. Arki ja muutoksen mahdollisuudet. Naistutkimus 3/2006, 69–71. Luettu 3.4.2017.
<http://elektra.helsinki.fi.elib.tamk.fi/se/n/0784-3844/19/3/arkijamu.pdf>

- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Hämeenlinna: Tammi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. Porvoo: Bookwell Oy.
- Hughes, D. 2011. Kiintymyskeskeinen vanhemmuus. Toimivuutta kasvatukseen. Suom. Ritanen, L. Tampere: PT-Kustannus. Alkuperäinen teos 2009.
- Jokinen, E. 2005. Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.
- Juselius, M. 2015. Vapautumassa vailla asuntoa. Julkaistu 19.2.2015. Luettu 11.1.2017. http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2484/vapautumassa_vailla_asuntoa
- Järvinen, M-K. 2015. Asiakas-työntekijäsuhde rikosseuraamusalalla. Dialoginen arviointi tiedontuotannon tapana. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Pro gradu –tutkielma.
- Kananen, J. 2008. Kvali - Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja –sarja. Jyväskylä.
- Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. 2017. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Karsikas, V. 2003. Perhe muurin toisella puolella. Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2003. Luettu 5.5.2017. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/kX66Am1fz/1_2003_Perhe_muurin_toisella_puolella.pdf
- Kivipelto, M. 2002. Sosionomin asiantuntijuus. Esimerkkejä kriminaalihuolto-, vankila- ja projektityöstä. Seinäjoki.
- KRIS. 2017a. Historia. Luettu 30.3.2017. <http://www.kris.fi/mika-kris-on/historia/>
- KRIS. 2017b. Vankilatyö. Luettu 30.3.2017. <http://www.kris.fi/kris-tampere/vankilatyo/>
- KRIS. 2017c. Vankilatyö . Luettu 30.3.2017. <http://www.kris.fi/mika-kris-on/vankilatyo/>
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2010. Lapsen hyvä arki. Hämeenlinna: Kirjapaja.
- Laine, K. 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Keuruu: Otava.
- Laitinen, M. & Pohjola, A. 2010. Asiakkuus sosiaalityössä. Tallinna: Gaudeamus.

- Mattila, K-P. 2008. Arvostava kohtaaminen arjessa, auttamistyössä ja työyhteisössä. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Mattila, K-P. 2013. Lapsen vahvistava kohtaaminen. 2. painos. Vantaa: Hansaprint.
- Mohell, U. & Pajuoja, J. 2006. Vankeuspaketti. Vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Tallinna: Tietosanoma Oy.
- Näkki, P. 2006. Vankien velkaantuminen ja yhteiskuntaan integroituminen. Sosiaali- ja terveysministeriö. Luettu 4.5.2017.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/71184/Selv200638.pdf?sequence=1>
- Oikeusministeriö. 2011. Tietoa sakonmuunnoista. Julkaistu 28.3.2011. Päivitetty 17.3.2014. Luettu 30.3.2017.
<http://oikeusministerio.fi/fi/index/toimintajatavoitteet/kriminaalipolitiikka/seuraamusjarjestelma/tietoasakonmuunnoista.html>
- Oikeusministeriö. 2017. Armahdusanomus. Julkaistu 27.3.2017. Päivitetty 27.3.2017. Luettu 30.3.2017.
<http://oikeusministerio.fi/fi/index/toimintajatavoitteet/kriminaalipolitiikka/seuraamusjarjestelma/armahdusanomus.html>
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WSOY.
- Peltola, P. 2017. toiminnanjohtaja. Lopullinen tutkimussuunnitelma. sähköpostiviesti. paivi.peltola@kris.fi. Luettu 27.3.2017.
- Pelo, M. 2015. Kohtaaminen – läsnäolon aakkoset. Julkaistu 16.3.2015. Päivitetty 16.3.2015. Luettu 16.2.2017.
<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/03/16/kohtaaminen-lasnaolon-aakkoset>
- Raninen, J. 2013. Isänä vankilassa. Vanhemmuus vankilassa ja sen vaikutukset lapsiin. Mediapinta.
- Raunio, K. 2009. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.
- Rikosseuraamuslaitos. 2013. Vapautuminen. Julkaistu 30.12.2013. Luettu 11.1.2017.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vapautuminen.html>
- Rikosseuraamuslaitos. 2014. Valvottu koevapaus. Julkaistu 1.7.2014. Luettu 30.3.2017.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vapautuminen/valvottukoevapaus.html>
- Rikosseuraamuslaitos. 2016. Vangit. Julkaistu 29.6.2017. Luettu 30.3.2017.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/tilastot/vangit.html>
- Rikosseuraamuslaitos. 2017. Ehdonalainen vapaus. Julkaistu 7.2.2017. Luettu 30.3.2017.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vapautuminen/ehdonalainenvapaus.html>

- Salkolahti, P. 2015. ”Viimeks lähettiin takki auki tuomiolta”. Uusintarikollisuudelta suojaavat sosiaaliset tekijät. Sosiaalialan koulutusohjelma. Jyväskylän ylempi ammatti-korkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Sosiaalihuoltolaki. 30.12.2014/1301.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltolaki>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2006. Sosiaalihuolto Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino. Luettu 16.2.2017.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70027/Es200611.pdf?sequence=1>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2016. Sosiaalihuoltolaki. Soveltamisopas. Päivitetty 7.12.2016. Luettu 12.4.2017.
<http://stm.fi/documents/1271139/1352015/Sosiaalihuoltolain+soveltamisopas.pdf>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017. Sosiaalipalvelut. Luettu 12.4.2017.
<http://stm.fi/sosiaalipalvelut>
- Toukola, E. 2011. Vapautuva vanki sosiaalipalveluiden asiakkaana. Julkaistu 7.4.2010. Päivitetty 7.6.2011. Luettu 9.1.2017.
http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2511/vapautuva_vanki_sosiaalipalvelujen_asiakkaana
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. 2016. Vastavuoroinen sosiaalityö. Tallinna: Gaudeamus.
- Udd, A-P. 2016. lehtori. 2016. Tutkimustyön perusteet ja tutkimusmenetelmät. Luennot ja oppimateriaalit. Sosiaalialan koulutusohjelma. TAMK.
- Valli, R. & Aaltola, J. 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vankeuslaki. 23.9.2005/767.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767#L1P1>
- Visher C., Knight C., Chalfin A. & Roman, J. 2009. The Impact of Marital and Relationship Status on Social Outcomes for Returning Prisoners. Julkaistu 14.4.2009. Luettu 27.4.2017.
http://www.urban.org/research/publication/impact-marital-and-relationship-status-social-outcomes-returning-prisoners/view/full_report
- Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3. painos. Helsinki: WSOY.

Voutilainen, E. 2004. Hyvä kohtaaminen. Julkaistu 31.12.2004. Luettu 5.4.2017.
http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/sosiaalinen_paaoma_ja_yhteisollisyys/hyva_kohtaaminen

Väestöliitto. 2017a. Rakkaus on hyväksyvää vastavuoroisuutta. Luettu 5.4.2017.
http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhteen_lahtokohtia/parisuhteen_vaiheet2/rakkaus/

Väestöliitto. 2017b. Sitoutuminen on parisuhteen ensimmäinen haaste. Luettu 5.4.2017.
http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhteen_lahtokohtia/sitoutuminen_ja_laheisyys/

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje KRIS-Tampere ry:n vankilasta vapautuneille asiakkaille

Hyvä KRIS-Tampere ry:n toiminnassa kävijä!

Olemme kaksi Tampereen ammattikorkeakoulun sosionomi opiskelijaa ja teemme opinnäytetyön yhdessä KRIS-Tampere ry:n kanssa. Opinnäytetyömme tarkoituksena on kartoittaa vankilasta vapautuneiden kokemuksia kohtaamisista heidän arjessaan.

Yhtenä tärkeimpänä tavoitteenamme on lisätä tietoa vankilasta vapautuneiden kohtaamisesta. Tavoitteenamme on helpottaa vankilasta vapautuneiden asiointia sosiaalipalveluissa. Opinnäytetyömme avulla pyrimme saamaan vankilasta vapautuneiden äänen kuuluviin sekä kehittää heidän kanssaan tehtävää työtä. Tavoitteenamme on herättää keskustelua ja kriittistä ajattelua yhteiskunnassamme vallitsevia rakenteita kohtaan.

Keräämme tietoa tutkimukseemme haastattelumenetelmää käyttäen. Haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina. Haastattelut tehdään helmi-maaliskuun 2017 aikana. Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja se on mahdollista keskeyttää missä vaiheessa tahansa. Haastattelutilanne kestää noin tunnin verran. Haastattelut nauhoitetaan tulosten luotettavuuden takaamiseksi. Äänitallenteet kirjoitetaan tekstitiedostoiksi ja tutkimuksen valmistuttua äänitallenteet ja tekstitiedostot tuhoetaan.

Tutkimukseen osallistuvien anonymiteetti säilyy koko tutkimuksen ajan. Haastattelussa saadut tiedot ovat luottamuksellisia ja tietoja käytetään pelkästään opinnäytetyössämme. Käytämme työssämme mahdollisesti suoria lainauksia, mutta henkilöllisyytenne ei ole selvitettävissä missään vaiheessa.

Kiitos paljon osallistumisestanne ja hyvää kevään alkua!

Emilia Kemppainen

Wilma Puputti

Liite 2. Haastattelurunko

1. Taustatiedot

- Haastateltavien ikä
- Rangaistuksen kesto
- Milloin vapautunut
- Rangaistuksen syy
- Ketä perheeseen kuuluu

2. Kohtaamisesta yleisesti

- Sosiaalinen verkosto (esim. lähipiiri, sosiaalihuolto, yms.)
- Kokemus yleisesti kohtaamisista
 - Ennen rangaistusta ja vapautumisen jälkeen

3. Kohtaamiset parisuhteessa

- Onko parisuhdetta?
- Parisuhteen kesto
- Kokemukset kohtaamisista parisuhteessa
 - Ennen rangaistusta ja vapautumisen jälkeen
 - Haastateltavan käytös kohtaamisissa (eri tilanteet, esim. riitatilanteet, kompromissien tekeminen, mielipiteiden ilmaiseminen, kunnioitus, rehellisyys, läsnäolo, kiinnostus)
 - Puolison käytös kohtaamisissa (eri tilanteet, esim. riitatilanteet, kompromissien tekeminen, mielipiteiden ilmaiseminen, kunnioitus, rehellisyys, läsnäolo, kiinnostus)
 - Miten edellä mainitut asiat ilmenevät?

4. Kohtaamiset omien vanhempien kanssa

- Millaisia kohtaamiset omien vanhempien kanssa ovat?
 - Ennen rangaistusta ja rangaistuksen jälkeen

5. Vanhemmuuden mukana tuomat kohtaamiset

- Koulu
 - Opettajat ja henkilökunta
 - Vanhempainillat ja muut yhteiset tapahtumat (muut vanhemmat)

- Muut oppilaat (kuinka muut oppilaat kohtaavat haastateltavan, kuinka oma lapsi tullut kohdatuksi muiden oppilaiden osalta)
- Molempien huoltajien tasa-arvoisen kohtaamisen toteutuminen
- Miten edellä mainitut asiat ilmenevät?
- Päiväkoti
 - Henkilökunta
 - Yhteiset tapahtumat (esim. kevätjuhla)
 - Muut lapset (kuinka muut lapset kohtaavat haastateltavan, kuinka oma lapsi tullut kohdatuksi)
 - Molempien huoltajien tasa-arvoisen kohtaamisen toteutuminen
 - Miten edellä mainitut asiat ilmenevät?
- Muut vanhemmat (yleisesti)
 - Miten edellä mainitut asiat ilmenevät?
- Oma lapsi
 - Haastateltavan ja oman lapsen välinen kohtaaminen (ennen rangaistusta ja vapautumisen jälkeen)
 - Haastateltavan käytös kohtaamisissa (eri tilanteet, esim. riitatilanteet, mielipiteiden ilmaiseminen, kunnioitus, rehellisyys, läsnäolo, kiinnostus)
 - Lapsen käytös kohtaamisissa (eri tilanteet, esim. riitatilanteet, mielipiteiden ilmaiseminen, kunnioitus, rehellisyys, läsnäolo, kiinnostus)
 - Miten edellä mainitut asiat ilmenevät?

6. Ensimmäinen kohtaaminen vapautumisen jälkeen KRISin kanssa

- Miten haastateltavat ovat kokeneet tämän?
- Mitkä tekijät ovat muodostaneet kokemuksen?

7. Kohtaamiset sosiaalihuollossa

- Kohtaamisten sujuminen sosiaalihuollon palveluissa
- Kohtaamisen onnistumisen/epäonnistumisen syyt
 - Mitä kohtaamisessa olisi pitänyt tapahtua toisin?
 - Mitkä tekijät vaikuttivat onnistuneeseen kohtaukseen?
- Työntekijän käytöksen vaikutus kohtauksessa haastateltavan käytökseen
 - Miten nämä asiat ilmenevät

- Miten tapaamiset ovat sujuneet KRISin työntekijän ollessa tapaamisissa mukana? (verrattuna siihen, kun ei ole)

8. Kohtaamiset töissä

- Työsuhteen kesto (milloin alkanut)
- Työyhteisö
 - Miten edellä mainitut asiat ilmenevät?

9. Muut kohtaamiset

- Muut ihmissuhteet tai tilanteet, jotka haastateltava kokee tärkeiksi

10. Merkittävät tekijät kohtaamisen kokemusten syntymisessä

- Positiiviset tekijät
- Negatiiviset tekijät
- Millainen on hyvä kohtaaminen
- Millainen on huono kohtaaminen
- Kohtaamisten kokemusten merkitys arjessa
- Miten ilmenee (elämän laatu, kohtaamisten vaikutus arkeen)?

Liite 3. Tutkimuslupa

TAMK TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS 1 (2)

Hakijan tiedot	Nimi Emilia Kempainen		
	Osoite Tursonkatu 5 A 8	Postinumero 33540	Postitoimipaikka Tampere
	Puhelin 044 975 5922	Sähköpostiosoite lauraemiliak@outlook.com	
	Tutkimuslaitos, oppilaitos tai muu yhteisö Tampereen ammattikorkeakoulu		Hakijan tehtävä/virka-asema Opiskelija
	Tutkimuksen toimeksiantaja Tampereen ammattikorkeakoulu		
Tutkimuksen toimeksiantaja	Yhteystiedot Kuntokatu 3 33520 Tampere, puh. (03) 245 2111		
	Päiväys ja allekirjoitus Paikka ja päivämäärä Tampere 25/2/2017		
Tutkimusluvan myöntäjä täyttää	Allekirjoitus <i>Emilia</i>		
	Tutkimusluvan myöntäminen ☒ Tutkimuslupa myönnetään ☐ Tutkimuslupaa ei myönnetä		
Tutkimusluvan myöntäjä täyttää	Myöntämisen ehdot:		
	☒ Tutkimusluvan myöntämisen ja tietojen luovuttamisen ehtona on, että tutkimuksen tekijä sitoutuu huolehtimaan tietojen käsittelystä ottaen huomioon henkilötietojen käsittelyä koskevan lainsäädännön. Tutkimuksen tekijä on velvollinen käyttämään tietoja luottamuksellisesti ja ainoastaan tämän tutkimuksen tekemiseksi. Tutkimuksen valmistuttua tiedot on hävitettävä asianmukaisella tavalla.		
	☐ Hakijan tulee toimittaa valmis raportti tutkimuksen valmistuttua ja esitellä tutkimuksen tulokset suullisesti		
	☐ Muut ehdot		
Perustelut myöntämättä jättämiselle			
Päätäjän nimi <i>Paini Peltola</i>			
Päiväys ja myöntäjän allekirjoitus	Paikka ja päivämäärä Tampere 24/3/17		Allekirjoitus <i>Paini Peltola</i>
	Tiedottaminen päättöksestä ☒ tutkimusluvan hakijalle ☐ yksikön johtajalle/ johtajille ☐ henkilöstöpaällikölle ☐ muu, nimi:		

Tutkimuksen tekijä tai tekijät	Emilia Kemppainen ja Wilma Puputti
Tutkimuksen nimi	Vankilasta vapautuneiden kokemuksia kohtaamisista arjessa vankilasta vapautumisen jälkeen.
Lyhyt kuvaus tutkimuksesta (tavoitteet, tutkimusongelmat jne.)	<p>Tutkimuksemme tarkoituksena on kartoittaa Tampereen Kris ry:n vankilasta vapautuneiden asiakkaiden kokemuksia kohtaamisista arjessa vankilasta vapautumisen jälkeen.</p> <p>Tavoitteenamme on tuoda esiin ihmissuhteissa tapahtuvan kohtaamisen merkitystä arjessa, ja miten kohtaamiset eri elämän osa-alueilla ovat merkittäviä tekijöitä elämänlaadun muodostumisessa. Pyrimme lisäämään tietoa vankilasta vapautuneiden kohtaamisesta ja helpottamaan vankilasta vapautuneiden asiointia eri palveluissa. Lisäksi pyrimme saamaan vankilasta vapautuneiden äänen kuuluviin sekä kehittämään heidän kanssaan tehtävää työtä. Pyrimme herättämään keskustelua aiheesta.</p> <p>Tutkimustehtävä: Millaisia kokemuksia Tampereen Kris ry:n vankilasta vapautuneilla asiakkailla on kohtaamisista arjessa vankilasta vapautumisen jälkeen?</p>
Tutkimuksen aikataulu	<p>Haastattelujen tekeminen ja analysointi maaliskuussa 2017</p> <p>Opinnäytetyön puhtaaksikirjoittaminen huhti-toukokuussa 2017</p> <p>Valmiin opinnäytetyön esittäminen toukokuussa 2017</p>
TAMK:n rooli tutkimuksessa (vastuut, velvoitukset ja hyödyt jne.)	<p>Teemme opinnäytetyön Tampereen ammattikorkeakoululle. Opiskelijoille nimetään opinnäytetyöprosessin ajaksi ohjaava opettaja. Ohjaava opettajamme Tampereen ammattikorkeakoulusta on Riikkaelina Susipolku. Työn tekeminen on opiskelijan vastuulla, mutta ohjaajan tulee tukea ja kannustaa opiskelijaa prosessin aikana ja varmistaa, että ollaan menossa oikeaan suuntaan.</p>
Tutkimuksen rahoitus	Tutkimuksemme ei tarvitse rahoitusta.

Liitteenä tutkimussuunnitelma.

Liitteenä tieteellisen tutkimuksen rekisteriseloste.

